

~~Stegern.~~

Stockholmstyper

af

Eldolf Hellander,

Förf. till

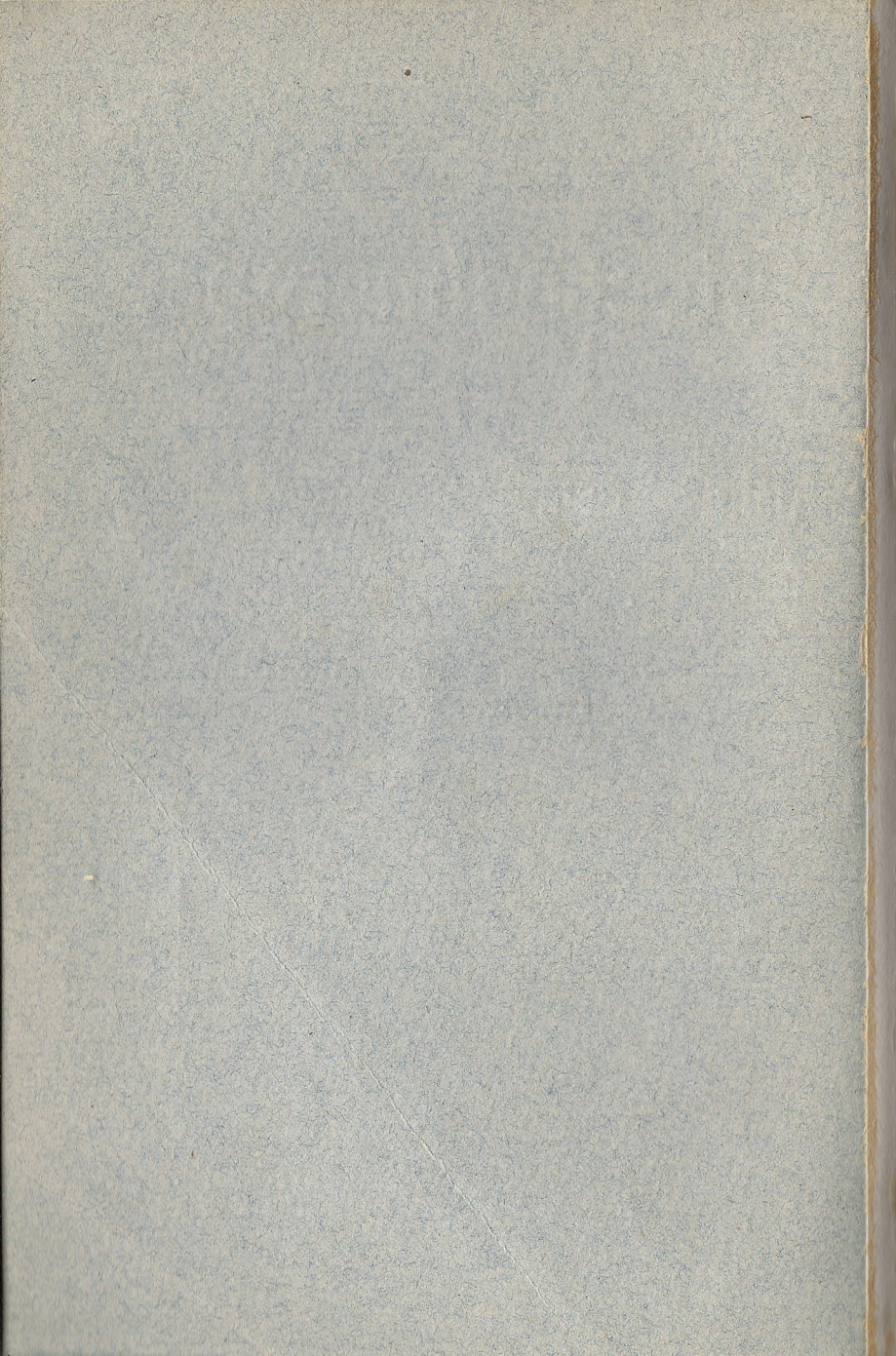
"Från mitt teaterliv",

"Skolpojksminnen",

"Teateroriginal".

Stockholm,
Wahlström & Widstrand.

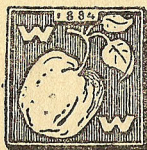

STOCKHOLMSTYPER

AF

ADOLF HELLANDER,

Förf. till »Från mitt teaterlif», »Skolpojksminnen», »Teateroriginal».

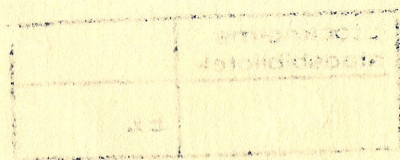

Stockholms stadsbibliotek	HB✓
~~Ned~~	Ex.

Ncaa

STOCKHOLM

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND.

STOCKHOLM
ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG
1901.

INNEHÅLL.

	Sid.
<i>Gamle Löjtnant Pose</i>	1
<i>Karl XIV Johans siste kammartjänare</i>	7
» <i>Pepparkaksmoster</i> »	13
<i>Lasse Lennbom. (Den tokige poeten)</i>	21
» <i>Rike onkeln från Kalifornien</i> ».....	27
<i>Hofrätts-Pelle och Fina Lindgren</i>	32
<i>Gustave-Armand Backman</i>	38
» <i>En ful fisk</i> ».....	44
<i>Vicomte de Soto Maior</i>	49
<i>Ett parti écarté</i>	54
<i>Ett gammalt källarråd</i>	59
<i>Den historiske skräddaren</i>	64
<i>Snickarkrogen</i>	69

Ur dagboken.

<i>När Stockholmarne gjorde uppror 1864</i>	77
<i>Gamle Sven Klinga.</i>	83
<i>Ett hemskt teaterminne</i>	89

	Sid.
<i>På jakt efter en fästmö</i>	94
<i>Roddarmadammer</i>	101
<i>När Ulfåsamarschen komponerades</i>	105
<i>En operamaskerad för 33 år sedan</i>	108
<i>Stockholms källare för 50 år sedan</i>	114
<i>Mitt första skådespel</i>	122
<i>När Karl XII:s staty aftäcktes</i>	130
<i>Bellmans dag</i>	134
<i>Från gamla tider</i>	138
<i>En artistturné</i>	143
<i>Riddarholmskyrkan</i>	148
<i>Från mitt kaféfönster</i>	155

Gamle löjtnant Pose

I min barndom, det vill säga på 1850-talet, fanns det ännu godt om veteraner, hvilka varit med där det gått hett till och osat krutrök, icke blott på Ladugårdsgärdet och andra vapenöfningar, utan i verkliga fältslag så väl i Finland 1808—1809 som äfven i Tyskland 1813. Detta, »att ha varit med» förlänade dem en sagolik hjälteglans i de ungas ögon och förskaffade dem i de äldres en alldeles särskild undantagsställning. Detta med full rätt. Att ära och hedra sitt lands försvarare, dem, som villigt bjuda lif och blod, när andra sitta hemma vid den varma härden och på sin höjd offra några fyrkar af sin »mammon», det är blott en enkel plikt. För minnets blick ser jag ännu för mig gamle löjtnant Pose. Min far hade gjort hans bekantskap vid något tillfälle, fattat tycke för honom samt bjudit

honom hem i familjen, där han snart kände sig »som barn i huset». Pose var till borden finne och, som han själf påstod, adelsman — fastän jag icke kunnat återfinna hans namn eller ätten i finska adelskalendern. Adelskapet var måhända en liten fantasi af gubben, som nog var litet fåfång och därför lämna vi det åt sitt värde. Den gamle krigaren var ett par och sjuttio år, lång, smärt och förde sin kropp rak och oböjd, — det enda var att han haltade något efter en kula som han fått i vänstra låret och den gamla blessyren gjorde honom ännu rasande — i synnerhet vid väderskiften. Ansiktet, inramadt i tunnt hvitt hår, vittnade, att han i unga år helt säkert varit en särdeles vacker karl, och de små, kortklippta, svärtade mustacherna gåfvo honom den riktiga prägeln af gammal militär. Han gick vanligen iklädd en gammal nött, hopknäppt blå surtut, hög lindad halsduk och i knapphålet stoltserade han med svärdsordens bandstump, hvilken, jämte en liten alltför njugg pension var allt hvad fäderneslandet förmått att gifva sina försvarare. Han var mycket fattig och, ungt karl som han lyckligtvis var, lefde han mycket knappt och hushållade för sig själf och därtill sysselsatte sig den gamle med renskrifning, hvilket i alla tider varit ett knalt bröd. Han var därför särdeles tacksam, utan att dock röja någon ödmjukhet, för en ordentlig middagsbjudning och det fanns flera enkla familjer, hos hvilka han hade sina »matdagar» utan att

särskildt behöfva tillsägas, däribland hos mina föräldrar.

Och väl blef gubben Pose mottagen, hvart han kom. Med sirlig gammaldags air hälsade han värdinnan och kysste hennes hand, hade alltid något lätt skämt till hands, skakade kraftigt världens hand, och skämtade med husets ungdomar, påstående att de växt precis en half tum sedan han sist var där. Gubben var en stor barnavän, i synnerhet för pojkar, hvarför jag snart blef en gunstling hos honom. I sitt rätta humör blef den gamle först efter middagen, isynnerhet om han fått sin älsklingsrätt, köttbullar med bruna bönor, och som det äfven var *min*, så stämde vår smak väl öfverens. Efter middagen, när gubben fått sin pipa och satt sig bekvämt i hörnet af den perlfärgade pinnsoffan, så kom han lätt nog i berättartagen och den som då klättrade upp och satte sig på hans knä — det var jag. — Berätta nu om kriget, farbror Pose — hur det gick till i Finland?

— Ack, käre gosse, det är ett rent elände, tack vare den usla regeringen som alldeles gaf oss tusan här i Stockholm. Allt skyllde de på den stackars kungen, men hvad skulle han kunna göra, tafatt som han var? Men, ser du, min vän, nog slogos så väl finnar som svenskar, som man slogs i forna dar, i kung Karls tider — ständigt mot öfvermakt, men det hände dock att vi segrade ändå. Aldrig förglömmer

jag den härliga dagen vid Siikajoki, där den präktiga karlen Adlercreutz vann en glänsande viktoria. — Jag var bara fänrik den tiden och hett var det om öronen som ett h—te, men vi störtade kompanivis mot ryssarne och kastade dem öfverända med bajonetterna och de vände om och flydde hals öfver hufvud. Kosackerna voro de sista och till afsked slungade de sina lansar emot oss, — jag fick ett lamsstygn i axeln, men i stridens hetta kände jag det knappast. Så blef det afton, och vi sysselsattes att uppsöka våra sårade . . . min gosse, du må tro, ett slagfält är aldrig för vackert efter en batalj . . . blod, stympade människor och jämmer öfverallt och segern finner man vara allt för dyrköpt . . . Dock, man vill ej hafva arbetet ogjordt, Gud signe Adlercreutz som förde oss an den dagen och många andra gånger också — han var finne och förstod att slåss för den torfva, som sett honom födas . . . Dock, nederlagens tid var inne för gamla Finland, allt vidare gick reträtten mot norr, alldeles som i Kung Karls tid, alltjämt med fienden i hälarne och snart stodo vi långt uppe i Österbotten bland dess gamla pörten. Annat hade det kanhända blifvit om vi ägt kvar vårt värn i söder, Sveaborg, som skändligt stals ifrån oss! — Tvy! jag spottar alltid när jag nämner Cronstedts och Jägerhorns namn. Att förråda sitt land, det är lika uselt som att mörda far och mor, — kom ihåg det, min gosse.

Den gamle löjtnanten drog ett djupt bloss ur pipan och såg in i eldbrasan.

Efter freden gaf jag mig öfver till Sverige och sökte mig in vid Upplands regemente. Hej, snart ljöd trumman på nytt och vi foro öfver till Tyskland för att strida mot Napoleon. Nu hade vi fått en duktig krigsherre, och med Karl Johan drogo vi glada åstad. Det förargade oss endast, att han så mycket sparade på oss svenskar . . . vi ville ha varit i fronten jämt, som vi voro vana vid — men höllos ständigt i reserven. Hett hade vi dock vid Dennewitz och Leipzig. I det stora tredagarsslaget trakterades jag med kulan i låret, som gjorde mig oduglig till aktion för alltid. Men det gör detsamma — jag fick dock vara med i ett stort fältslag, där mer än en half million folk tumlade om med hvarandra i en blodig yra. Det var en stolt, men hemsk syn, som väl aldrig utplånas ur minnet hos dem som voro med. Jag glömmmer aldrig Karl von Cardell vid Dennewitz. Han hade dolt ett batteri bakom fotfolket och när det ståtliga franska rytteriet kom anstormande vek fotfolket undan och kartescherna sopade bort hela regementet, så att marken låg beströdd af lik och sårade. Då red Cardell fram och såg på förödelsen, han hade åstadkommit . . . samt brast ut i ett gapskratt . . . han tyckte, att han gjort det bra. Sådan var den mannen, en utmärkt general och krigare, men hård som granit och grym som en tiger . . .

Ja, så var kriget slut och vi foro hem — jag fick mitt afsked, ty jag kunde ej följa med till Norge. Och nu är visan all, min gosse, för denna gång...

Så där ungefär kunde gubben Pose berätta blodiga scener från sin ungdoms och krafts dagar och alla, såväl fullvuxna som unga, hörde på med intresse. Själf blef han eldad, så att, då han berättade en effektfull episod, han steg upp, ristade på den magra figuren och gjorde gester i luften. Då tyckte man sig se en fänrik Stål — och det var han ju ock på sätt och vis — som varit med i vår sista ädla strid för eget fosterland.

Vid 1860-talets ingång slumrade den gamle in i den långa hvilan och fick sin enkla graf-plats på Maria kyrkogård, alldeles invid kyrkan, saknad af alla som kände honom, isynnerhet af de unga, som i gamle löjtnant Pose beundrade en man från forna dar, från ofredens tider.

Karl XIV Johans siste kammar- tjänare.

I min barndom umgingos mina föräldrar mycket i f. d. kammartjänaren hos konung Karl Johan Per Hagströms älskvärda familj. Hagström, jämte sin fru — de voro barnlösa — bebodde en liten komfortabel våning tre trappor upp vid Malmskillnadsgatan. Det gamla paret med sina små behof lefde godt på mannens pension samt af räntan på ett litet samladt kapital, och deras högsta glädje var att se vänner i sitt gästfria hem. Jag, som ofta fick följa med på dessa små bjudningar, minnes ännu så väl den gamle vänlige mannen med sin friserade hvita peruk med hög tupé, den oklanderliga svarta bonjournen, den hvita stärkta västen och den lindade hvita halsduken. Han liknade mest en af gamla tiders professorer, men öfver det hela låg dock en allt för sirlig polityr. Fru Hagström var en liten, fin gumma, vid högtidliga

tillfällen alltid iklädd svart sidenklädning och hade alltid en frisyr à la drottning Desideria, med vid tinningarne hängande kanonlockar. I deras hem fanns mycket att skåda. I förmaket ett porträtt af den gamle kungen, måladt af Södermark, och framför den förgyllda spegeln i empirestil stodo ett par stora silfverkandelabrar, en bröllopspresent af den frikostige monarken, när herr och fru Hagström år 1836 knöto hymens band. Dessutom funnos en mängd pretiosa, små tillfälliga gåfvor af Karl Johan och excellensen grefve Magnus Brahe, åt hvilka en nutidens antikvitetshandlare skulle ha slickat sig om munnen.

När de främmande gästerna väl slagit sig ned i förmaket, började Hagström, som alla gamla, att berätta och helst om gamla tider och minnen, hvilka ofta äfven bruka intressera en yngre generation. Hagström, som fått en vårdad uppfostran, så att han till och med var litet hemma i franska och tyska språken, fick vid sina föräldrars död anställning hos grefve Brahe, och blef, då Lundberg, kungens förre kammartjänare, afled, rekommenderad att efterträda denne. »Det var med en viss fruktan jag mottog platsen» — försäkrade Hagström — »ty jag hade hört mycket talas om kungens häftiga lynne och svårigheten att göra honom till lags — och nog var det ett ombyte efter att ha tjänat den gode och milde grefven, men jag lärde innan kort att älska den store och

rättvisse konungen. Lyckligtvis var jag väl inlärd i mina åligganden och hvad som ännu kunde fela fick jag af grefve Magnus, konungens allt i allo, upplysning om.»

»Om morgnarna, då konungen vanligen gick mycket sent ur säng, var det mitt göromål att raka honom. Jag hade därför genomgått en kurs hos stadens förnämste barberare och fått approbatur i min konst. Men det var sannerligen ingen lätt sak att raka Karl Johan. När han hade något att tänka på som irriterade honom, kunde han, utan att man visste ordet af, intvålad som han var, rusa upp från stolen framför toiletten och i extas under stora gester och med väldiga tirader promenera omkring. Då gälde det att hålla reda på knifvens gång. Att — såsom Crusenstolpe säger — han lade hvarje dag en dukat på sin toilett åt kammartjänaren, som rakade honom, för att denne icke skulle skära halsen af honom — det vill jag på det lifligaste bestrida. Aldrig under min tid förekom det åtminstone. Han tröstade mig däremot, om jag vid några tillfällen råkade med knifven rycka upp en skäggrot, så att en obetydlig bloddroppe framkom. Karl Johan var en i själ och hjärta mycket god människa, som aldrig tålde se något verkligt lidande och som välvilligt bidrog till att åstadkomma frid så väl inom landet som ock i det allmänna, däri på allt sätt understödd af Magnus Brahe. Denne senare var också en försyn för alla vid hofvet, från den högste till den lägste.

Alla fingo fritt framföra sin klagan för honom, som helt hade kungens öra, och ingen gick ohulpen från sin förespråkare.

På Rosendal trufdes Karl Johan bäst på äldre dagar, isynnerhet när han där någon gång då och då ägde sina barnbarn omkring sig. Då roade det gamle farfadern att exercera de små prinsarne i parken. De utgjorde tillsammans en »bataljon» med prins Karl i spetsen och fingo marschera fram och tillbaka under farfaderns kommando, hvilken under höga lystringsord behärskade den lilla truppen. Duktigast i dessa krigiska lekar var onekligen prins Karl, den store odygdspåsen och rumormakaren, men som kanske just därför var farfaderns ögonsten.

Aldrig glömmmer jag en morgon på Rosendal. Kungen var vred och jag hade fått ganska mycket snubbor för en ganska obetydlig försummelse. Detta hade lille prins Gustaf blifvit vittne till. Då han kom in till gamle kungen för att hälsa »god morgon», var dennes vrede bortblåst och han hälsade sonsonen med hjärtevarma ord samt skänkte honom fem dukater. Den lille prinsen, som hört de bannande orden, hviskade då till kungen: 'Låt mig, farfar, ge tre dukater till Hagström, han ser så ledsen ut, för att han fått bannor.' Och kungen sköt prinsen fram till mig och nickade med sitt alltid vinnande leende.»

Den svåraste tid Hagström påstod sig ha

varit med om var 1838 under Crusenstolpeska oroligheterna. Kungen var desperat och fruktade det värsta. Då var det icke godt att vara i hans närhet, och just i dessa vackra sommar dagar anlände kejsar Nikolaus af Ryssland som en blixst från himlen, för att genom sin ankomst än mer öka oredan. Att kungen, när det kärkomna, oväntade och smickrande besöket var öfver, drog en suck af lättnad är helt förklarligt. Att Sveriges arffurste, prins Karl, under en utfärd i vagn till Djurgården, under en iråkad tvist, slog den kejsarlige tronföljaren »på nosen» betydde naturligtvis intet i politiken. »Aldrig hade kungen varit mer vänlig till sinnes än när jag den kvällen, efter ryssarnes afresa, afklädde honom, och att han sedan sof godt, det vill jag gå i god för.»

Det är flera decennier sedan jag hört dessa anekdoter, men de lefva dock i minnet. Hagström kunde ofta gång på gång upprepa samma historia, men den fick alltid samma verklighetsprägel och ihågkoms därför desto bättre.

»Herre Gud», brukade gubben Hagström afsluta sina minnen, »när jag någon gång kommer upp i slottet underlåter jag aldrig att göra en titt in i Karl Johans sängkammare*),

*) Karl Johans sängkammare är slopad och fördd till k. slottets husgerådskammare, till stor skada och saknad för dem som under sommaren besöka eller bese slottet, ty den är dock ett märkligt kulturhistoriskt minne.

där allt är sig likt, såsom i den stund han afsomnade 1844. De gamla, stora mahognyskrifborden, där jag ordnade hvarje sak på sin bestämda plats — det fick ej vara annorlunda — och den gamla sabeln, som varit med i så mången dust, vid hufvudgården och så alla barnbarnens porträtt, de små kära änglarne, på väggarne och så den gamla ryttarkappan på sängen, — jojo jag säger, det är minnen det.»

Gubben Per Hagström den gamle hedersmannen gick till hvila 1860, intill det sista en stor beundrare af konung Karl Johan.

Pepparkaks=Moster.

Det var i midten af 1850-talet. Jag hade nyss blifvit faderlös och min mor hade med sin lilla familj flyttat till Söder, där det den tiden ansågs billigare att lefva. Jag, som var en ung herre på sju år, sattes i mamsell Emilie Ramzells småskola vid Repslagaregatan, för att få de första kunskapsfröna att gro, hvilket icke var så synnerligt lätt i en ännu obrukad jordmån, men så småningom gick det likväl och de första hjärtbladen stucko upp, i form af innanläsning och litet kristendomskunskap. Men som jag var pojke, gällde det framför allt att orientera mig i den nya stadsdelen, och det var ganska snart gjordt, med tillhjälp af de nya bekantskaper jag fått.

Det s. k. Söder är den stadsdel, som kanske minst i hela hufvudstaden förändrat fysionomi under det senaste halfseklet. De moderniseringar som gjorts märkas knappast. Går man upp

Hornsgatan, så är det endast den höga kyrkogårdsmuren med sina tunga stenportaler som är raserad och ersatt med en låg granitmur kring kyrkogården, men annars är allt sig där likt. Jublande barn, som leka mellan grafvårdarne, alldeles som på min tid. Ty kyrkogården var då vår käraste lekplats, och så hade vi alltid ett godt öga till gamla »pepparkaks-moster», som hade sin välförsedda »butik» uppslagen i det nedre porthvalfvet, som ledde ut till Hornsgatan. Fick man ibland en sexstyfver af sin mor, så nog var det säkert att den hamnade hos »pepparkaks-moster», som hon allmänt kallades af barnen.

Gamla moster var för öfrigt en riktigt rar gumma, visserligen något röd och väderbiten i ansiktet, men med ett par goda, vänliga ögon, som blickade fram under den bredskyggiga, stora halmhatten. Barnen omsvärmade hennes lilla stånd och hon såg väl till att hvar och en fick det som önskades. Men allt som oftast riktades hennes blickar in mot kyrkogården, liksom om hon väntade någon, och slutligen belönades hennes väntan, och då lyste det gamla ansiktet upp som en sol, då hon blir fri från moln. Bakom kyrkan framkom en omkring sju års gosse galopperande, med rosiga kinder, vackra strålande ögon och det bruna håret fladdrande för vinden och styrde vägen rakt i »pepparkaksmosters» famn, under utropet: »Här är jag, lilla mamma!» Och gumman

omfamnade och smekte gossen med innerlig ömhet.

I det följande skall jag berätta, hvad jag dock erfor först många år efteråt. Gamla »pepparkaksmosters» borgerliga namn var Lindberg, och hon var änka efter en kyrkringare, samt hade endast ett barn, en dotter, som växte upp till en vacker flicka. Men denna råkade i olycka och födde ett barn, som kostade henne själf lifvet. Detta barn, som fått namnet Gustaf, var just den lille parfvel vi nyss sett komma springande för att hälsa på mormodern, som nu var hans enda stöd i världen. Med åren växte han upp till en rask gosse, sattes i Maria folkskola, som då låg vid S:t Paulsgatan, läste och visade mycken flit och kom alltid om lördagarne till mormodern med berömliga vitsord i förhållningsboken, hvarvid gummans ögon lyste af glädje och stolthet. »Åhja, väl är lilla Gustaf en stackars fattig gosse och lappar på knäna har han — men han ska' nog ta sig ut i världen ändå — det *känner* jag.»

Gustaf och jag blefvo snart goda vänner, vi vore lika gamla och kommo väl öfver ens. Men jag märkte snart att han kunde mycket mer än jag ännu hunnit med. Han tycktes ha ett verkligt läshufvud, och det var just hvad jag saknade. Nå, stor sak i det — resonnerade jag — icke är det så nödvändigt att alla studera heller.

Nu var det så väl, att jag, liksom Gustaf,

åtnjöt den stora lyckan att äga en riktigt rar mormor, hvars guldgosse *jag* var, och som för min skull helt visst skulle ha försökt att ta ned sjustjärnorna. Hon hade länge bott på Söder och hade här många gamla bekantskaper. Bland andra besökte hon ofta och var ständigt välkommen i brukspatron R:s familj, som bodde i Maria Brunnsgränd i eget hus med stor, vacker fruktträdgård. Det var just samma hus, hvori Karl Mikael Bellman föddes, hvilket nu är ombyggt, men försedt med en tafla af sten, som bevarar minnet af denna händelse. Brukspatron R. var en man af det gamla gedigna slaget, som nu för tiden blir allt mera sällsynt. Han var en far för sina många bruksarbetare — han ägde Ludvika järnbruk i Dalarne samt del i flere andra och var högst framstående både industriidkare och affärsman. På börsen åtnjöt han högt anseende och var en af stadens femtio äldste. I sin familj var han såsom en patriark, från hvars rika hjärta endast godhet flödade. Ungdomen älskade han och samlade den gärna omkring sig.

Hvad jag var lycklig, när jag vid min mormors hand fick aflägga ett besök hos brukspatronens! Jag fick stå mellan hans knän och berätta om allt, som intresserade mig, och han log åt min uppfattning af saker och ting och förklarade ofta att jag hade en rik fantasi och framställningsförmåga. Och så att få springa omkring i den härliga trädgården och skatta

dess sköna äpplen och päron! Jag hade flere gånger talat om Gustaf och framställt honom »som en riktig sagoprins, så vacker var han och kunskapsrik och vis som en gammal magister». Brukspatronen log och uppmanade mig att taga med min prins till »påseende». Han tyckte väl åtminstone om äpplen och päron. Nästa gång tog jag också Gustaf med mig. Hans stackars mormor hade haft ett fasligt bestyr att få honom riktigt fin, men lyckats ganska väl. Gustaf slog genast an på brukspatronen. Den liflige gossens klara blick vittnade om mer än vanlig intelligens, hans vackra utseende och nästan stolta hållning ingaf förtroende, och det var icke svårt att se att här var något att göra af. På brukspatronens vänliga inbjudning upprepade vi våra besök allt oftare — han tyckte det var roligt att studera oss och se hvad vi gingo för.

Så utbröt en skarlakansfeberepidemi på Söder, och där lågo såväl Gustaf som jag hvar på sitt håll och vårdades ömt af våra goda mormödrar. De unga kropparna segrade, döden vek från våra bäddar och lifvet purprade åter, ehuru långsamt, våra kinder. Men under den långa konvalescenstiden hade brukspatron R. ingalunda glömt sina gossar. Under den svåraste tiden hade han hvarje morgon, då han åkte ned till kontoret vid Skeppsbron, stannat utanför våra portar och sändt betjanten in för att höra hur det var. Nu, när faran var öfver, sändes oss rikligt med vin och kraftig mat för

att få nytt friskt blod och kött på benen. Det lyckades också, och en vacker dag kunde »papparkaks-moster», åter glad uppslå sitt stånd i kyrkogårdshvalfvet, där hon icke hade varit allt sedan Gustaf sjuknade.

Hela vintern hade gått, nu var det vår igen och snart var det sommar. Brukspatron R. med familj brukade om sommaren vistas på Ludvika någon tid. Som det gick långsamt med Gustafs återställande till hälsan, sände brukspatronen en dag bud på gumman L. och hade med henne ett långt samtal, som ledde till att Gustaf fick följa med herrskapet R:s till Ludvika, hvarest han vistades hela sommaren. Återkommen frisk och stark på hösten, blef han på brukspatronens bekostnad insatt i latin-skolan och visade där samma järnflit som i folkskolan. Men lika litet nu som förr uraktlät han att hvarje lofstund skynda ned i kyrkports-hvalfvet, där mormor satt och stirrade upp mot kyrkogårdsgången. Och för hvarje gång han så kom, hennes rare, raske, ståtliga gosse, och smekte hennes skrynkliga, väderbitna kinder, då strålade hennes ögon och hon blef som för-yngrad, gamla »pepparkaks-moster».

* * *

Åren gingo. Gustaf gjorde sin välgörare all heder, och en vacker majdag kom han åter från Upsala med den nyförvärfvade hvita mössan

på hufvudet. Den dagen hade brukspatronen en enkel festmåltid i hemmet vid Maria Brunnsgränd, till hvilken såväl gumman L. som jag, Gustafs barndomsvän, voro inbjudna. Gamla »papparkaks-moster» var i stor, fastän enkel paryr, men så anspråkslöst ödmjuk och okonstladt lycklig att hon vann allas hjärtan. Sann kvinnlighet och varm moderskärlek finnas äfven under den grofva ytan. Vid skålen för den unge nyblifne studenten, hvilken brukspatronen önskade skulle äfven framgent fortsätta på vetandets bana, bad han äfven att få meddela, att han önskade att hans skyddslings ömma fostermor skulle befrias från mödorna med sin handel och njuta en behöflig hvila. Brukspatronen hade sörjt för att ett litet vindsrum ställdes i ordning för hennes räkning i huset och att hennes behof för öfrigt blefvo tillfredsställda. Några tacksägelser ville han icke veta af — han kände sig lycklig att vara i stånd att göra godt åt människor som förtjänade det.

Dagen var glad, och »pepparkaks-moster» hedrades på allt sätt af denna ädla familjs alla medlemmar, och att hon kände sig lycklig och stolt var ju helt naturligt.

Ännu några år ha gått, då vi åter inträda i det rika borgarhemmet vid Maria Brunnsgränd. I biblioteksrummet hvilar den gamle, gode brukspatronen i sin ekkista, med ett lugnt leende på det ädla ansiktet. Vid sidan står Gustaf, blek, med tårad blick och darrande

läppar. Han tar fram från sitt bröst en ännu frisk lagerkrans, rifver den midt af och lägger den ena halfvan på den dödes bröst. Det är den enda synliga gärd af tacksamhet, den unge filosofie magistern kan skänka sin välgörare.

Gamla »pepparkaks-moster» hade redan förut gått hädan, i sista stunden välsignande sin lille Gustafs framtidsväg, som nu låg ljus och klar.

Lasse Lennbom.

(Den tokige poeten.)

I slutet af 1850-talet hade vi skolpojkar på Södermalm vår lekplats vanligen å gamla Stadshusets stora bakgård, den s. k. »Ryssgården», där god plats fanns för våra kalabaliker, eller ibland förflyttade vi tummelplatsen för våra yra fröjder upp till det stora och aristokratiska Schönborgska husets bakgård. Här i synnerhet tyckte vi, att vi hade det godt. De många labyrintiska gångarne, hvalfven och flertalet portar i den stora byggnadskomplexen underlättade omväxlingen och fantasien i vår uppfinningskonst och den stora dubbeltrappan med sina ledstänger af järn och de granna vapensköldarne öfver den stora portalen, framställande De la Gardieska och Braheska sköldemärkena, bidrogo i icke ringa grad att gifva charme åt lekarna. Var det vinter,

så byggdes här snöfästningar, hvilka stormades af Gustaf Adolfs finska bussar under Stålhandskes eller Horns anförande, och var det sommar så lektes här »Kalabaliken i Bender», där Kung Karl stod i rök och dam. Att vi och våra pojklekar blefvo observerade af i huset boende och äfven af folk från gatan är säkert och det kände vi oss smickrade af, det är klart.

Bland andra, som allt emellanåt bevärdigade oss med sin uppmärksamhet, var äfven en lång, mager, skranglig gubbe, som tycktes vara omkring sextio år. Han hade långt, gråsprängdt hår, ansiktet var härjadt men dragen vittnade om en förgången skönhet. Ögonen, bruna, irrade oroligt kring och läpparne logo ständigt och öppnade sig allt som oftast till ett nervöst och innehållslöst skratt. Han bar vinter och sommar en gammal nött och tunn paletå och på hufvudet hade han en nött »storm», som skiftade i rödt. Vi pojkar sågo honom nästan dagligen, vi visste att han bodde i Schönborgska huset i ett litet gårdsrum till vänster, att han titulerades kunglig sektern, men att han på ryggen och af södermalmsbor vanligen kallades »den tokige poeten». Hans borgerliga namn var emellertid Lars Lennbom. Fullständigt beröfvad sitt förstånd var han icke, men nog var han något fnåskig och därtill så besynnerlig att han väckte uppmärksamhet och kom gatpojkarne att grina. Att han skref vers stack han icke under stolen med och i sitt sinne

kände han sig som skald. Han var jämförlig med »skaldekonungen» Ahlstrand och den gamle studenten Smith i våra dagar. Därför fick han också vedernamnet »den tokige poeten».

Det enda Lasse Lennbom hade att lefva af var poesin, och den har i alla tider varit ett magert bröd, allra helst när den framträdt något vriden. Den billiga hyran lär en aflägsen släkting ha betalt för honom, men för öfrigt fick han lefva såsom fågeln under himlens blå. På eftermiddagen gick han ut med sin poesirulle under armen, stannade ofta på gatan, höjde handen mot himlen och deklamerade en strof högt, därpå nickade han förnöjd, skrattade och gick vidare. Allt emellanåt slank han in i någon handelsbod och bjöd ut sina »skaldestycken», hvilka alla handlade om falsk kärlek och lifvets smärta — aldrig om ljus, lycka och fröjd. Lasse var smärtans skald — fastän han själf skratade däråt. Ibland fick han sälja ett poem för en tolfskilling, eller ock fick han beställning på ett med uppgifvet ämne, hvilket han ordentligt effektuerade dagen därpå. Hans bästa kunder voro emellertid de gamle borgarne och handtverksmästarne på Söder, när de väl på aftonkvisten slagit sig i ro vid toddyn på källaren. När då Lasse Lennbom kom, blef han vänligt och gladt emottagen, han ombads att deklamera sina verser, hvarvid de mest sorg- och tårbe-mängda framkallade stormande skrattsalvor. Men då blef Lasse ledsen och satte själf till

lipen och slutade ej därmed förr, än en tät borgare ropade: »gif Lasse en stark 'lasse', på min bekostnad, så låter han bli att låta takrännorna rägn». Och den stillande drycken kom och Lasse var belåten. Här på källaren gingo hans värser åt och betalades eftersom de voro »tokiga», med minst en riksdaler riksgäld för hvart poem, så det kunde han draga sig fram på några dagar. När Lasse gick ifrån det välvilliga kotteriet begaf han sig ofta, såvida det var sommar, till Maria kyrkogård, där han satte sig vid grafvården, som täcker stoftet af skalderna Stagnelius och Nicander, och här hämtade Lasse nya inspirationer af sina »själsfränder», som sakta hviskade till honom i kvällen, under det fågelsången småningom tystnade af i trädens kronor och skuggorna svepte sina slöjor kring grafvar och kors.

Och så gingo ännu några år, under hvilka »den tokige poetens» sorgliga tillvaro icke undgick någon förändring.

* *

Af min gamla mormor, som i mer än trettio år bott på nedre Södermalm och väl kände till stadsdelens krönika och dess mer uppmärksammade personer, fick jag sedermera någon del af konturerna till Lasse Lennboms historia. Han hade en tid, innan han flyttade till Schönborgska huset, under många år bott i en

vindskupa i Gyllenhoffska gården vid Mariagatan.

Såsom ung hade Lennbom varit inskrifven och tjänstgjort i flera verk samt haft godt namn om sig och oaktadt sin fattigdom haft goda utsikter att komma fram i världen. Ung, ståtlig, med ett ansikte som slog an och ägande goda sällskapstalanger, han — var skicklig dansör, god pianist och därtill skref han små förtjusande poem, — var han en eftersökt kavaljer i familjerna och sågs gärna af de unga damerna. Men den fördelen är farlig för en ung, fattig man. Lennbom umgicks bland annat hos en rik börsmatador, hvilken hade en förtjusande dotter och här fattade han eld. Han blef kär på allvar, blindt och resonemangslöst, och vågade äfven frambära sin brinnande låga för såväl dottern som fadern. Den »förtjusande» flickan afvisade kungl. sektern kallt och sedan sparkades »den oförskämde fattiglappen» på dörren. Nu miste solen sitt sken för Lasse Lennbom, han blef dyster och grubblande, han misskötte sina sysslor och det gick alltmera utför, till dess en dag man fann att äfven förståndets ljus aftagit i styrka. Så gingo åren och ifrån att varit ett original blef han en stackars tosing, som alla strattade åt. En gång, det var nu många år sedan, hade han varit på en förmögen borgares begrafning, där det gick grundligt och hett till. Den aflidne hade bestämt att tusen riksdaler skulle användas till förplägning af

begravningsgästerna. Det blef middag och en hejdundrande supning, så att litet hvar hade svårt att, ehuru det var ljusa sommaren, hitta hem. Hvad Lasse beträffar så trillade han omkull i Mariebacken och sågs iklädd svart frack-dräkt, hvita handskar, men utan hatt, promenera på fyra fötter backen upp, visligen hållande sig på »borgmästarstenarna». Så kom polisen och tog Lasse. Det var en sorglig begrafning — trots att Lasse skrivit begrafningsverserna och »äreminnet» öfver den aflidne. Sedan gick det steg för steg utför.

Huru Lasse Lennbom, »den tokige poeten», tillbringade de senare åren, veta vi redan. I början af 1860-talet, jag tror det var 1862, fann man den stackars poeten ligga död i sin säng och några dagar därefter nedsänktes han i jorden icke långt ifrån sina »själsfränder» Stagnelius och Nicander.

“Rike onkeln från Kalifornien”.

I slutet af 1850-talet dök en figur upp på hufvudstadens södra hemisfär, — det vill säga uppe på Södermalm — hvilken väckte en viss uppmärksamhet i småborgarkretsar, med hvilka han lyckades göra bekantskap. Det var en redan gammal man, så där närmare sextio år, med en satt figur och ett ganska förtroendeingifvande ansikte, hvilket dock vanpryddes af en riktig fyrbåk till näsa, en liten trubbig klump, som skiftade i blått och gredelint och i hvilken han, då han berättade sina lefnadshändelser, för mera säkerhet höll med ett kraftigt tag. Mannen hette Bergström och bodde ensam med en gammal hushållerska långt uppe på Katarinas höjder i en sådan där en liten kåk, hvari våra fattigare skeppare hade och ännu ha sina vinteriden. Men någon fattigdom ville gubben Bergström icke höras tala talas om — tvärtom. Han talade om dollars och pund som om det vore

den eländigaste koppar och tenn och lät förstå att han ägde »multum» i långa banor, fastän har man guld, är det dumt att skryta med det, — det gör endast dumt folk. Hur det var, så spridde sig ryktet i trakten att Bergström ägde en stor förmögenhet — och säkert var att vår vän ägde en svada och en förmåga att i förtäckta ordalag alls icke motsäga ryktet. Det slant ibland ur honom att han varit i Amerikat, — i Kalifornien, dit strömmen i början af 1850-talet gick med alla lycksökare och att han haft tur — här blinkade Bergström — »men man bör alltid vara förnöjd med hvad Herren gaf — och därför återvände han snart till sitt fosterland, för att där i tysthet i en framtid sprida välsignelse och göra andra lyckliga. *Well!*»

Hur nu Bergström bar sig åt, så lyckades han göra en hel del aktningsvärda bekantskaper bland söderborna — de underhöllos till en början på de gamla källarne, som lågo här och hvar där uppe i backarne och man tycke det var roligt att höra en som rest i Nya världen berätta sina äfventyr och man spenderade gärna några glas på den intressante skildraren, hvilken dock var så förståndig, som en erfaren och pröfvad man bör vara, att aldrig själf taga in något, utan låta andra bjuda. Det var endast aktningsvärdt, tyckte man. Brorskålar druckos och famntag växledes, och Bergström blef stundom rörd, — blinkade — tryckte händer och hviskade då och då att han skulle ha vän-

nen och dennes familj i minnet, — *goddam*, det kunde de vara säkra på. Med sitt godmod, sin meningsfulla tystlåtenhet och sina blinkningar fullständigt suggererade han de beskedliga familjefäderna, hvilka slutligen täflade om att få mannen med det goda hjärtat hem i sina familjer. Och här kände han sig hemma, han tog barnen i sitt knä på rent farfaderligt sätt och hviskade till *little boy*, att denne skulle blifva hans universalarfvinge, att han redan i sitt testamente antecknat detta — säkert är att han till sist med sin ovanliga frikostighet icke själf visste hur många universalarfvingar han hade. På så sätt kom det sig till sist, att gubben Bergström kallades »rike onkeln från Kalifornien». Alla mödrar fjäsade för honom och papporna icke mindre. Att en gång i tiden få se sitt barn bergadt och förmöget och det till utan att släpa ut sig i livvets kamp — det är väl föräldrars varmaste önskan. Därför bullades upp för den »rike onkeln» det bästa huset förmådde, det bästa vinet sattes fram och de bästa cigarrerna — Herre Gud — han hade kanske icke så många år kvar att lefva efter sitt mödosamma lif där borta i det vilda Amerika.

Papporna, såsom något mera praktiska, sökte allt emellanåt pumpa onkel Bergström om *hur* mycket han egentligen samlat och hvar han hade sina pengar placerade — men se den gubben gick inte! Bergström bara blinkade och mumlade trygg *very much of money*... jag

har haft *a heavy job, goddam* — icke i dåliga svenska banker sätta mina pängar, *no*. Allt står i mitt testamente.» — Längre kom man ej.

Men tvifla kunde man naturligtvis icke på en man som genomgått så mycket. När han ibland satt och berättade om sina äfventyr på sitt torra, fåordiga sätt, lyssnade alla.

Det fanns knappast några järnvägar ännu den tiden, utan man gick västerut i karavaner med oxvagnar. Färden gick öfver de stora prairierna och man fick ständigt vara på sin vakt mot kringsvärmande indianer, med hvilka vi ofta voro i strid. Då och då påträffades en nybyggare i ett blockhouse, där vi hvilade öfver en dag för hettans skull och blefvo väl emottagna. Landet öfverallt *very nice*. Efter flera månader gingo vi öfver Klippbergen och snart voro vi i Kalifornien och nu började *a bad labour*, men, — goddam, jag hade tur — finna mycket guld och efter ett par år vända hem... Nu jag tänker döden kommer snart och då göra några människor glada och lyckliga *I guess!*»

Mödrar och fäder voro rörda och tryckte »rike onkels» hand med ömhet och »mamma» satt om aftnarna och broderade »onkels» tofflor till julklapp.

En dag spred sig det ryktet att »rike onkel» af det ofta upprepade pokulerandet och den öfriga välfägnaden fått slag och var stendöd. Nu blef det rörelse i småkretsarne på Söder,

alla började forska efter det viktiga testamentet, men utan att finna något. Men man fann i stället ett prestbetyg, hvarpå det stod antecknad *förlust af medborgerligt förtroende i tio år.*

Därtill fann man att »rike onkel» var så utfattig, att han måste begravas på allmän bekostnad. Man fick slutligen reda på att Bergström var från mörkaste Småland, hade varit bränvinsbrännare, men undansnillat från kronan, dömts till ett par års fästningsstraff, och där- efter rest till Amerika, men troligen aldrig ens »luktat» på Kalifornien, utan måst åter- vända hem.

Tänk, hvilka långa näsor! Emellertid hade småländingen förstånd att göra sig goda dagar.

Sådana skola »rika onklar från Kalifornien» vara!

”Hofrätts-Pelle” och ”Fina Lindgren”.

För öfver trettio år sedan, eller i slutet af 1860-talet, funnos ännu i Stockholm tvänne procentar-typer, som af sina klienter eller i folkspråket fått ofvanstående vedernamn. »Hofrätts-Pelle», hvars borgerliga namn var Pettersson, hade traskat i många år såsom vaktmästare i hof-rätten och dessutom »jobbat» med både egna och andras pengar på ett så knipslugt och vinstgifvande sätt, att »Pelle» nu i slutet af 60-talet satt med eget hus vid Luntmakaregatan, med egen prydlig hushållerska — ty att gifta sig och skaffa sig efterkommande det gick icke in i Pelles principer såsom varande både för kostsamt och äfven kanske oförenligt med hans uppnådda sextio år. Icke alls därför att Pelle kände sig på minsta sätt gammal, han var vid full vigör, och rörde med lätthet sin lilla magra figur, vare sig han lystrade till klockans

pinglande inne på ämbetsrummet, eller vid hof-fester var kallad på slottet att iklädd stort livré servera de lyckliga som där voro inbjudna. Pelle var i hela sitt uppträdande ganska comme il faut och hans korrekta sätt lämnade honom aldrig ett ögonblick.

Det fanns intet som bakom denna fernis-sade yta gaf anledning att ana blodsugaren och »firti» procenttagaren och säkert är att »Pelle», åtminstone på äldre dagar, bland privatdiskon-törer hörde till det bättre slaget, och han ådaga-lade verkligen en viss människovänlighet i sitt yrke. »Pelle» rynkade med förakt på näsan åt alla dessa, som han icke ville erkänna som kolleger, hvilka sålde penningar till oskäligen pris och togo hvad papper som helst som säkerhet, endast med desamma kunde åter-pressas såväl kapital som ränta och provisioner. Sådant där — påstod »Pelle» — hade han aldrig befattat sig med. En affär bör framför allt vara *nobel*. Aldrig mer än fyrtio procent, hvad därutöfver är — det är *syndapengar*. — »Herre Gud — om det trasslas och dröjes litet med ett lån, — så en liten *frivillig* extra dussör kan man väl ta — men se aldrig mer än de aftalade fyrtio — det går emot mina principer.»

Ja, så där lät »Hofrätts-Pelles» procentar-moral och jag tror att åtminstone på senare tiden inrättade han sitt handlingssätt någor-lunda i enlighet med densamma. Det var, som om han ville tvätta ren sig själf och höja sitt

eget värde, ty nog misstänker jag att den käre »Hofrätts-Pelle» ej alltid varit så noga om medlen. Stenhus på en nittiotusen växa sällan upp ur jorden som fromma gärningars lön. Hur som helst, var »Hofrätts-Pelle» mycket lätt att ha att göra med på gamla dagar. Han spelade rollen af »en gammal hederlig farbror», som varnade unge män för världens frestelser, för att lefva öfver sina tillgångar och därigenom komma »i procentarhänder», hvilket vore det *farligaste* af allt som kunde hända — och sedan han så granskat papperets godhet och sökt att nedpruta kapitalbeloppet samt bestämt omsättningen till tre månader — gick gubben till chiffoniern och framplockade några splitter nya riksbankssedlar, räknade dem med en stilla suck, tryckte ens hand med vemodigt leende — och så var saken klar till omsättningsdagen tre månader därefter. Utan tvifvel har i vår tid funnits procentar-typer, mera afskräckande och mera vidriga.

»Hofrätts-Pelles» kunder voro för det mesta unga militärer, unga ämbetsmän, mot hvilka han särskildt ansåg sig böra vara farbroderligt hygglig, samt unga skådespelare vid de kungl. teatrarna. »Hofrätts-Pelle» var stor teatervän och med ett par fribiljetter kunde man till och med draga ut en omsättning minst en vecka. Men »Hofrätts-Pelle» fordrade stor offentlig uppmärksamhet; man fick icke ignorera honom och gå honom förbi. Däremot blef han särdeles

förtjust om man enkelt och öppenhjärtligt tog honom under armen och föreslog en »bit och en sup på operakällarn». Om man, när någon bekant kom till bordet, passade på och bad att »få presentera herr Pettersen i hofrätten» — då kände hans förtjusning inga gränser och han gaf sig icke förr än han fått bjuda på en half fint gammalt portvin.

Nu är gamla »Hofrätts-Pelle» död för många år sedan. Han var ingen vanlig »haj» och *hade* han en gång i tiden varit det, så förstod han på gamla dagar att väl dölja huggtänderna och därför blef han till och med efter döden *saknad*, — och det händer minsann ej *hvarje* procentare.

En annan med »Hofrätts-Pelle» samtidig typ, var den s. k. Fina Lindgren. Lindgren hade fått vedernamnet Fina till följd af sitt eleganta och snart sagdt, kvinliga yttre i sätt och uppträdande, hvilket blef så mycket mera löjligt, som han var ganska till åren kommen. Lindgren hade på sin tid varit hoflakej hos såväl Karl Johan som Oscar d. I och den hofluft han där insupit hängde väl ännu kvar i kläderna. Fina Lindgren hade en stor kundkrets och det berättades på sin tid, att hans kassakista förvarade papper med de finaste namn, men hvars

ägare saknade hvarje aning om deras tillvaro på sådan ort. Säkert är att Lindgren låg i stora och hemlighetsfulla affärer och att han ansågs äga en betydlig förmögenhet, hvilket också besannades efter hans död, enär han efterlämnade nära fyrahundratusen kronor, som till största delen gingo till välgörenhetsinrättningar. Lindgren syntes alltid ensam, nästan skygg och undvek så mycket som möjligt att besvara hälsningar. I Kungsträdgården och Berzelii park satt han gärna ensam på en soffa och roade sig med att mata gråsparfvarne med gammalt hvetebröd han bar i bakfickorna. Detta tycktes vara hans enda nöje.

Han bar, af hvilken orsak är ej godt att säga, ett verkligt hat till allt hvad militärer hette. Det sades att för en officer var det omöjligt att hos Fina Lindgren få ett lån. Nu hade Lindgren en fosterdotter, en särdeles söt och vacker flicka, som fått en vårdad uppfostran och för hvilken Lindgren var mycket svag. Det bar sig icke bättre till, än att en ung, vacker sjöofficer vid namn S. fick se flickan, blef kär i henne och hon i honom. De gånvo hvarandra sin tro — men nu blef det oro i lägret. Lindgren sade absolut nej! Hvarken flotta eller landtarmé! Men helt oresonlig var han icke. Villkoret var: bort med uniformen och in i en praktisk affär! Flottofficern var en resolut karl och högg lyckan där den fanns samt tog flickan med hennes femtio tusen, som han fick *kontant*,

gick in med sig och pengar i en fabrik, där han blef verkställande direktör och är det än. Så där kunna äfven gamla procentarpengar komma till gagn och skapa lycka — *ibland*.

Gustave-Armand Backman.

Sedan jag blifvit något orienterad vid K. teatern efter mitt inträde vid dess elevskola 1866, fäste jag mig vid en liten gammal sirlig man, något egendomligt klädd, hvilken tycktes vara mycket hemmastadd och väl bekant med alla teaterns sujetter, såväl damer som herrar. Om aftnarna kom han i hvarje mellanakt upp på scenen och underhöll sig på ett lifligt sätt med de uppträdande, hvarvid han hördes kåsera om konsten i allmänhet, men mest om teatern i Paris, hvarvid namnen Talma, mademoiselle Mars, Auber och Adam ofta nämndes, och då blef den lille mannen liflig och gestikulerade som en verklig sydlänning. Den gamle, som tycktes vara godt sjuttio år, var alltid klädd med gammalmodig elegans.

Snäfvä benkläder, ljus väst, samt brun frack, därtill »fadermördare» och en hög halsduk lindad om halsen. I frackens knapphål bar han alltid

några ordensband. Då han syntes ute, bar han alltid en rundskuren blå klädeskappa med sam-metskrage, hög hatt, samt därtill käpp med guld Krycka. Peruken var alltid väl friserad, men i nacken stack det silfverhvita håret fram.

Innan kort visste jag, hvem den originelle mannen var. Hela teatern och för öfrigt hela den tidens Stockholm hade reda på den gamle ryttmästaren Backman, ett af de älskvärdaste original som väl funnits i vår goda hufvudstad under det förflutna seklets senare hälft.

Gustave-Armand Backman var född i Paris den 22 april 1795, och tillhörde den välbekanta stockholmsläkten, bland hvars mer kända medlemmar äro atträkna k. teaterchefen öfverste Backman, samt den skicklige öfversättaren Carl Johan Backman. Sin första uppfostran fick Gustave-Armand i Paris, kom därefter i början af århundradet till sitt rätta fädernesland, gick in på militärbanan och fick anställning vid Jämtlands fältjägare, hvarifrån han dock ganska tidigt tycks ha tagit afsked, sedan han dock, efter hvad som säges, deltagit i Carl Johans krig med Norge, hvilket nog kan ha sin riktighet, enär han var innehafvare af Carl-Johans-medaljen. Vid sitt afsked ur krigstjänsten hugnades Backman med ryttmästaretiteln. Nu var han fri och ledig och nu begaf han sig tidt och ofta till glädjens stad, Paris, där hans första ungdom förflutit och här svärmade han mest för musik och teater och knöt förbindelser med

världsstadens storheter på alla områden. Sålunda gjorde han bekantskap med Thiers, Hugo Scribe, Lamartine, Auber och många fler och i Paris öfversatte han pjäser för teatern i sitt hemland, såsom »Strozzi och Martino», »Ett klosteräfventyr» m. fl. Till sist hedrades han med hederslegionen — och öfver den kände Backman sig icke litet stolt.

På fyrtioalet nöjde han sig dock icke längre med att öfversätta pjäser, utan började äfven skriva original, och det är historien om hans »Karl XII» som kanske gjort Backman mest ryktbar inom vida kretsar. Han hade inlämnat sitt stycke till k. teatern, men här hade man funnit det omöjligt. För att ursäktas föregaf direktionen att den ej hade någon som kunde utföra kungens roll, såvida icke Sevelin, den store komikern, ville spela kungen. Men äfven han var omöjlig:

— Min bäste herr ryttmästare, — lär han ha sagt — någon Karl XII-roll kan jag ej åtaga mig, men kan jag stå till tjänst med Karl XIII, så mycket gärna.

Nu blef Backman rasande, öfversatte pjäsen på franska, reste till Paris och öfverlämnade manuskriptet till Scribe — »till benäget påseende». Den utmärkte komediförfattaren hade efter genomläsningen utropat — på franska förstås:

— Hr ryttmästare! Låt oss ingå författarebolag! Låt oss arbeta tillsammans! — Men

Scribe dog, tyvärr, och pjäsen kom icke upp i Paris heller. Men gubben Backman var en seg natur och envis. Han vände sig till Zetterholm vid Södra teatern och denne antog stycket med villkor att låta någon omarbeta detsamma. Härpå gick Backman in och omarbetningen anförtroddes åt J. F. Lundgrén, signaturen »Uller», som dock fordrade fria händer, hvilket tillerkändes honom. »Uller» har själf i sina efterlämnade, af J. Neander utgifna teateranteckningar, berättat om sitt äfventyr med Backman och hans pjäs. Denne senare hade gjort stycket i fem akter, »Uller» stöpte om den till *tre* och gaf den bland annat en ny titel: »I Pommern och Turkiet», och innehållet blef också i grund omgjordt. På generalrepetitionen var Backman närvarande, men redan i pjäsens början utbrast han rasande: »Det här är icke min pjäs, här har jag ingenting att göra!» hvarpå han rusade sin väg från teatern, hvilken han sedan aldrig besökte.

Den 5 maj 1864 gick för första gången »I Pommern och Turkiet», men stycket var äfven i sin nya form ytterst svagt och fick något värde endast genom hr Thegerströms karaktäristiska bild af kung Karl. Kritiken var icke vidare blid, och nu passade Backman på och beklagade sig. »Hade man uppfört *hans* stycke, hade resultatet blifvit annorlunda». Bland andra uppvaktade han Herman Bjursten, som i Nya Dagligt Allehanda den tiden skref om teater

och konst, och denne skref ett roligt och satiriskt kåseri om ryttmästaren-författarens alla missöden med sitt stycke. Det lustiga var, att Backman icke märkte driften utan tog allt på allvar, till den grad att då han mötte Bjursten på Norrbro föll han denne om halsen och tackade honom för upprättelsen. Men den olycklige »förbättraren och bearbetaren» af Karl XII hatade Backman af hjärtat. Den gamle Mengel sökte en gång ställa till försoning, men då rusade Backman upp och ropade:

— Den, som förnärmar min ära, honom skjuter jag ned på trettio stegs afstånd!

Dock, tiden läker alla sår och vid den tiden, då jag lärde känna gamle ryttmästaren, talade nästan ingen mer om hans olyckliga »Karl XII» och icke om »Pommern och Turkiet» heller. Gubben Backman satt helst uppe i artistfoyern i en länstol framför stockbrasan i den stora gustavianska marmorspiseln och försummade akt efter akt. Här, omgifven af en krans af teaterns unga skönheter, föredrog han att på sitt älskvärda och lätta sätt kåsera om sitt kära Paris och om de celebriteter, han där varit tillsammans med under sin stolta mannakrafts dagar, och då drogo ljusa skyar och leende bilder för den gamles inre syn, under det han stirrade i eldstaden, där den hvita falaskan skapade underliga figurer öfver de glödande bränderna. Ibland sjönk till sist det vackra

hufvudet ned mot bröstet — och gamle ryttmästaren slumrade af en stund.

En dag i juni 1871 kom den gamle upp till Oxtorget, där han hade sin bostad. Plötsligt, nära sin port, segnade han ned på gatan. En åkardräng från den å torget varande åkarstationen skyndade till och på samma gång anlände en af Lagergrens kafés kypare, hvilken väl kände Backman. Dessa buro upp honom i hans våning, men då läkaren anlände var den gamle redan död.

“En ful fisk“.

Ännu i början af 1880-talet syntes ofta i Kungsträdgårdens alléer och i hufvudstadens öfriga fashionabla promenader en äldre, grånad man, som icke kunde undgå att tilldraga sig en viss uppmärksamhet. Lång och smärt, ytterst elegant klädd, helst efter engelskt mod, liknade han i det närmaste typerna man har af engelsk lord eller måhända en matador af la haute finance. De smala axlarne buro upp ett hufvud, som ingalunda hörde till skönhetsidealet. Det var, kan man säga, fyrkantigt, och ansiktsdragen voro hårda och förnämt kalla; kring de tunna läpparne lekte ständigt ett kyligt, cyniskt leende och de små bruna ögonen, beväpnade med ett par guldbågade glasögon, spåjade ständigt kring liksom efter rof. Studerade man ansiktstypen närmare så upptäckte man nog den semitiska rasen, ehuru dragen icke voro så utpräglade som vanligen är fallet. De, som kände mannen

närmare och visste hvad han gick för, kallade honom »en ful fisk», men för »stora världen», som endast ser till den eleganta ytan och yttre skenet, gick han och gällde för den rike, charmante »konsuln», — konsul F.

Och konsul hade verkligen F. varit, men sysslan var indragen och endast titeln behöll han kvar, liksom så mången annan, såsom ett kärt minne af faren glans. Rik, såväl till följd af nedärfd förmögenhet som och genom forna lyckade affärsspekulationer, lefde han nu såsom oberoende rentier, hvilken sökte göra lifvet åt sig så angenämt som möjligt. F., hvars hjärta var hårdt som granit och kallt som is, kunde dock blifva som vax i eld, efter hvad det sades, inför ett lukulliskt anordnadtt middagsbord, där de gnistrande vinerna i slipade kristallglas kredensades af varmblodiga och sköna kvinno-läppar och där ett muhammedanskt paradiset alla fröjder lockade efter bordets alla förutgående njutningar.

F:s middagar voro vidtberömda och hans viner kommo gourmetens ögon att stråla vid blotta omnämmandet af desamma. Han var en mästare uti att arrangera middagar och det togs som en utomordentlig ära att vara inbjuden till dessa — det gällde liksom ett diplom, ett offentligt erkännande att vara ansedd som verklig finsmakare. Middagen serverades aldrig före klockan 8; alla rullgardiner i den lilla eleganta våningen vid Regeringsgatan voro ned-

fällda, ljus glimmade i alla kronor, rummen, uppfyllda af konstskatter, doftade af milda parfymer och bordet glänste af silfver, dyrbara böhmiska glas, samt af sällsynt ostindiskt porslin. Hvad menun beträffar var den sammansatt af det läckraste en fantasirik hjärna kan tänka sig och för öfrigt noga följande Brillat-Savarins codex. Själf öfvervakade F. i köket de sista anordningarna, såsernas afredning och rätternas uppläggning — en middag var för F en religiös akt, hvarvid noga måste iakttagas alla högtidliga ceremonier och där intet fick gå på hafs.

Gästerna vid dessa middagar voro alltid få, endast en åtta eller tio personer, och helst jämna par af olika kön. Herrarne representerade den eleganta, rika dagdrifvarligan och damerna, alltid vackra och lefnadslustiga, den hemliga demimondevärlden, hvilka måhända i det allmänna lifvet gingo och gälde som fullt hederliga och aktningsvärda damer. Här vid glasens klang rådde sprittande lif och fröjd; skämtet gnistrade och tvetydiga, fastän i den goda tonens silkespapper invecklade kvickheter dansade mellan paren som yra raketer. Lust och fröjd, den finpolerade orgiens glädje firade här sina högtider bakom nedfällda rullgardiner, tills morgonens första strimma silade in.

Mellan de små, eleganta middagarne sysselsatte sig F. hälst med jakt — jakt efter små menlösa lam, hvilka ofta till följd af sin dum-

het blefvo lätt fällda och uppslukade. Jaktmarken var då vanligen teatervärlden, ty här var godt om ungt villebråd och lockbetet, som utsattes, bestod i doftande blommor, ett eller annat litet smycke, små rörande, smickrande och »faderligt» skrifna ömma biljetter, löften om berömmande kritik i pressen, och dylik lockmat, varierande efter föremålens egen smak och anlag. Jakten utföll ofta ganska bra, men någon gång hände att den vane jägaren dock råkade ut för otur och den gamle räfven fick rifvet skinn.

En gång, berättas det, hade den grånade Don Juan förföljt en ung flicka vid teatern med sina kärleksförklaringar och anbud och slutligen gick det så långt att han väntade henne utanför teatern för att ledsaga henne. Hon beklagade sig för ett par manliga kamrater och dessa lofvade straff åt syndaren. En följande afton passade de mannen och trakterade honom med ett så grundligt kok stryk, att han på en vecka ej kunde visa sin eleganta figur, vare sig på promenader eller på teaterns parkett, där han om aftnarne spelade »konstbedömare», mönstrande de unga skådespelerskorna genom sin dyrbara elfenbenskikare.

Äfven andra kroppsligt kännbara äfventyr råkade F. under sina jaktfärder ut för och de berättades också på sin tid, men världen och människorna ha alltid varit så vänliga och öfverseende mot personer af hans slag. Man

drar endast på mun, skrattar litet smått åt anekdoten och säger måhända, »det är en ful fisk», men man bugar artigt och tar af hatten för elegante, distinguerade herr konsuln, med de fina manéren och den engelska rocken.

Sådan är världen — och sådan lär den väl alltid förbli.

Vicomte de Soto Maior.

Bland alla de främmande makters chefs de mission, hvilka under det förflutna halfseket gästade Stockholm, lyckades väl knappast någon att blifva så populär, så allmänt känd, så i allt en verklig stockholmstyp, som Portugals härvarande minister vicomte A. da Cunha de Soto Maior, såsom hela hans namn ljöd.

Tillhörande en af sitt lands äldsta ätter, lär han i sin krafts dagar med hela sydländingens eld och ifver tagit del i det reformationsarbete, som då pågick inom Portugal och väckte ofta uppseende i parlamentet med sina skarpa anföranden, hvilka till och med skaffade honom ett par dueller på halsen, ur hvilka han dock lär som segrare ha utgått. Soto Maior tillhörde oppositionen och gjorde regeringspartiet mycket förtret, hvarför man helst såg honom aflägsnad från hemmets kuster. Tillfälle därtill yppades också då ministerposten i Stock-

holm blef ledig och här accrediterades han såsom Portugals sändebud den 30 augusti 1870. Det var på sätt och vis en sinekur och tog hvarken krafter eller tid i anspråk.

Då vicomte de Soto Maior visade sig på den svenska hufvudstadens gator och här genast väckte uppseende med sitt egendomliga utseende och sin hypereleganta klädsel, kunde väl ingen ana att under det sirliga, nästan petiga sättet, gömdes en politisk bråkmakare, som nästan blifvit förvisad af sin regering, hvilken drog en suck af lättnad när han väl var borta. Ganska visst var, att äfven Soto Maior drog en suck af välbehag, när han befann sig i det fredliga Stockholm, långt från de politiska striderna. Här kunde han njuta lifvet i ro och här trufdes han förträffligt, förvärfvade vänner och väckte verklig saknad vid sin bortgång ur lifvet år 1894. Hufvudstaden hade förlorat en af sina mest egendomliga typer, och därtill en älskvärd personlighet, en gentleman allt igenom.

När man såg den lille, spenslige mannen, med det silfverhvita håret och de lika silfverglänsande polisongerna, iförd en redingot af mäterligt snitt, samt de smårutiga benkläderna, hvilka föllo elegant ned öfver de små nätta blankladersskorna, och såg den sirliga aimabla hälsningen med den grå höga hatten, så vände man sig ovillkorligt om och våra egna unga sprätthökar sågo afundsjuka på sitt förnämsta mönster och sökte i förbifarten uppsnappa färgen

på Soto Maiors handskar och halsduk eller hvad slag blomma han den dagen bar i knapphållet. I »torget», Arsenalsgatan och Gustaf Adolfs torg syntes Portugals sändebud oftast vid vaktparadstiden, hvarefter han vid sextiden uppenbarade sig på Hasselbacken, där han sommartiden vanligen intog sin middag. Därefter gjorde han sin rond genom manègen och det då ny-anlagda Tivoli och Victoriasalen. Om vintrarna var Soto Maior en ifrig teaterbesökare, och i entreakterna vändes allas blickar mot den lille portugisen med hans blixtrande diamanter och gyllne armband om de smala handlederna, — ja, så vida han icke flydde från sina beundrarrinnor i salongen upp på scenen för att själf beundra konstens unga prestinnor eller nedlägga sitt offer för någon skön ballerinas fötter. Soto Maior var nämligen, trots sina år, en varm beundrare af könet, en riktig Don Juan, men mycket ridderligare än sin namne och jag har aldrig hört att någon Elvira gråtit för hans skull.

En gång hände det honom dock en malheur. Det var »Figaros bröllop» som gafs på operan, publiken var fulltalig och konungen och hofvet befann sig i kongl. logen, det var nämligen en abonnementsdag. I andra akten skyndade Soto Maior sig upp på scenen, i förbigående tagande med sig en bukett, som vaktmästaren bevarat åt honom i korridoren. Den skulle utgöra en hyllningsgärd åt en viss af de uppträdande.

Men som denna hade omklädsel, så väntade den ifrige tillbedjaren på scenen, i tankar. Emellertid blef scenen snart i ordning, regissören sade sitt »plats» och ridån gick sakta i höjden. Midt på scenen stod den lille portugisiska ministern med sin stora bukett i handen — publiken skrattade — kungen och hofvet skrattade, Soto Maior snurrade rundt och skrek slutligen förtviflad: »Le roi rit, je suis perdu!» hvarefter han flög ut från scenen, utan att mer visa sig i salongen den aftonen.

Med pressens representanter stod Soto Maior på bästa fot och kände de flesta vid namn. Med den älskvärde Knut Tersmeden var han synnerlig vän. En middag, då Tersmeden vandrar öfver Jakobs torg, ser han Soto Maior tukta en »ligapojke med sin lilla svarta ebenholtskäpp, så att denna går i stycken. Händelsen var att pojken gått i hälarna på Soto Maior och ropat »se på söta majorn»; detta förargade ministern, det sydländska blodet kom i svallning och därpå följde upptuktelsen. Tersmeden ville kalla på en polis, men Soto Maior sade: »Nej, ingen polis — jag straffa själf — fähund — säga söta majorn — jag inte tåla — nu vara allt bra — gå hem efter annan käpp — adjö Tersmed!» — och så gick den lille energiske mannen sin väg fram, som om intet passerat.

I många år bodde Soto Maior i huset n:o 1 Norrlandsgatan på nedra botten. Här hade han en liten våning på fyra rum, elegant möblerad,

och på sista tiden hade han eget hushåll, hvilket förestods af en hushållerska, och hans upppassning sköttes för öfrigt af en gammal betjänt vid namn Ericsson. När den populäre ministern låg på sin dödsbädd uppvaktades han dagligen af minnesgoda vänner med blommor, som han så mycket älskat. Knut Tersmeden, som hvarje dag gick och efterhörde hans tillstånd, medförde ständigt friska rosor. En dag, det var tre dagar före hans död, hade Tersmeden presenterat honom en stor knippa hvita rosor, af hvilkas doft den sjuke njöt i långa drag. Bäst det var, kraflade Soto Maior sig ur sängen och oklädd som han var, staplade han ut i salongen och skref på ett kort med stora bokstäfver: »Avec milles compliments et remerciements — Soto Maior». De voro de sista ord han skref. — Därpå ropade han: »Augusta . . . trollpacka . . . mästern Ericsson» — bär genast till Nya Allehanda — vän Tersmed». —

Tre dagar därefter var han död och hans bortgång väckte verklig saknad i hufvudstaden. Han blef svept i sin Maltheserriddaredräkt och de praktfullaste rosor smyckade blomsterälskarens stoft. Så fick den gamle originelle sydlandingen hvila i den svenska jorden, som han lärt att älska som sitt andra fädernesland. Han sade ofta . . . »Jag tycka micke om Sverige — godt folk — fått många vänner — älska vackra flicka — aldrig resa därifrån — dö i Stockholm».

Han fick sin önskan uppfylld.

Ett parti écarté.

Det fanns ännu strax i början af 1870-talet ett litet slutet kotteri af ganska framstående män, hvilka en gång i veckan sammanträffade å Hôtel Rydberg för att där under skämt och glam idka en lustig lek med de förföriska »Bomans flickor», hvilka visserligen för en del äro mycket lockande, men också kanske de mest kostsamma att hafva närmare umgänge med, och därtill äro de ofta nog falska som hafsskum. Alla eller åtminstone de flesta af deltagarne i denna lilla speljunta voro visserligen också medlemmar af »Stora sällskapet», men man tyckte om att ibland draga sig i skymundan, där man var mera för sig själf och undgick en offentlig och besvärande kontroll, som — i synnerhet under senare åren visat sig högst obehaglig. I den lilla salongen och de två tillhörande smårummen åt gården, var det tyst och stilla, och blefvo rösterna någon

gång högre stämnda, så kunde de dock icke tränga ut till offentligheten, och den gamle och vane hofmästaren var allt för diskret att yppa några hemligheter, så mycket hellre som hans diskretion lönades rikligen och frikostigt. Kotteriet var ganska fritt hopsatt, om man går efter den sociala rangskalan. Här såg man kaptenerna S. och L. — den förre son till en af börsens matadorer på sin tid, och den senare en af Djurgårdshjältarne från 1860, numera gift och fideikommissarie. Vidare baron H-L., också stor fideikommissarie, med ett klingande namn, hvars glans stod i zenit under frihetstiden, så ett par bankirer af Juda stam, hvilka kände sig smickrade af att få vara med i det fina sällskapet och hvilka hade råd att icke se så noga på några hundralappar eller kanske i värsta fall en tusen dito. Så var där också en glad skådespelare och sångare, sedermera teaterdirektör, hvilken ägde sådana sällskapsgåfvor och nöjsamma talanger, som särskildt gouteras i glada herrkretsar. Han kunde sjunga roliga visor, berätta på oeffterhärmligt sätt anekdoter — hvilka visserligen förut stått i skämtbladen, men icke blefvo sämre för det — och därtill var han hög frimurare, hvilket berättigade honom att vara bland »finare folk» — så han ansågs fullt presentabel. Och vid nachspielet spelade han »första fiolen», då någon gång speldämonen icke var den allenaherskande i sällskapet. Dessutom ägde hvar och en af sällskapet att inbjuda

en eller två individer som tillfälliga deltagare i den förfinade orgien, helst resande från landsorten, af hvilka man väntade sig att kunna »göra något» och hvilka man hoppades kunna »plocka» på elegant sätt och i all vänskap.

Låtom oss nu en afton träda in i den lilla eleganta våningen och betrakta de samlade gästerna. Gardinerna äro nedfällda och till yttermera visso hänga sammetsdraperierna i slaka veck för fönsteröppningarne. Samtliga kavaljerer sitta kring det stora ovala bordet i salongen, hvilken äfven begagnas såsom matsal, och på bordet skönjes lämningarna efter en lukullisk supé. Skratt och skämt ljuda, och allt emellanåt fuktar man läpparne med den iskylda champagnen, under det att skådespelaren sjunger sin bravurvisa »Ack, det är vackert så!» hvilken mottages med jubel. De inbjudna, en brukspatron från Bergslagen och en stockholmsgrosshandlare synas förtjusta i samkvämet och tyckas ha ofantligt roligt; de be att få dricka med den rika och förnäma baron H.-L., hvilken med förströdd min sitter vid ändan af bordet, det så kallade högsätet. Han höjer sitt glas och hälsar gästerna med denna förnäma arrogans som stundom anses anstå bärarna af ett lysande namn. De öfriga synas röja någon otålighet då den glade skådespelaren utropar: »Men, mina herrar, tiden går och ingenting utträttas — till *arbete*, än är natten ej förliden», — hvilket propos sätter nytt lif i sällskapets

domnade lifsandar. Och under det den muntre skådespelaren, hvilken ämnar att försiktigt skaffa sig en liten extra recett, gnolar melodien till spelkupletterna i »Robert», intågar sällskapet i smårummen, där mahognyspelborden äro färdigdukade.

Det gäller blott »ett litet parti écarté» — detta nobla, kittlande kortspel, där beräkning och slump gå så vänligt hand i hand, att man knappast i ögonblicket kan se hvilken makt som är starkast förr än spelet är till ända.

Såväl baron H.-L. som kaptenerna S. och L. äro durkdrifna spelare, som pröfvat sina krafter vid alla utländska spelorter och de vilja följaktligen ej veta af låg point. Snart valsa i yrande dans först hundralappar och tusenkronor samt därefter växlar och reverser på de glatta spelborden. Spelets hetta stiger åt hufvudet, snart blir språket mera rått och förlorar sin eleganta polityr, ansikten och ögon flamma och händerna slå allt hårdare i bordet.

Slutligen springer kapten L. upp och skriker: — Jag spelar icke längre om papperslappar — pengar eller värde skall det vara! — Kör! — säger den lille brukspatronen, som är upphettad af spelet och champagnen — jag sätter upp mitt ekipage med två hästar, hvilket skall hämta mig här klockan tre — tretusen kronor, passar det? — Ja, vassera — det passar! ropar kaptenen — och korten blandas och gifvas. Men den gode brukspatronen har otur i kväll —

trots köp får han icke annat än hackor — hvaremot kaptenen sitter med ess, kung och dam. Brukspatronens ekipage har bytt ägare och han ser litet snopen ut, ehuru kaptenen erbjuder sig att köra honom hem. Så fortgår spelet ännu någon timme — slutligen är klockan tre och gästerna börja aflägsna sig. Brukspatronen och kaptenen gå arm i arm utför trapporna till det väntande ekipaget — numera kaptenens — och brukspatronen uppmanar den pälsbrämade kusken, — hvilken icke blifvit bortspelt — att stiga ned. Kaptenen sitter upp och så bär det i väg.

Brukspatronen tar den häpna kusken under armen och så vandra de till fots till patronens bostad under stilla funderingar öfver livets växlingar.

Det är ingen fantasiskildring detta, utan en verklighetsbild af hur det en gång i tiden gick till i de stockholmskretsar där man roade sig nattetid.

Ett gammalt "källarråd".

Med den nya tiden har också försiggått en märklig förändring i hufvudstadens källare och värdshuslif. I midten af förra seklet och ända in på sjuttioalet funnos ännu kvar dessa enkla, trefliga stamhåll, med granrisade golf, röda jalusier och å disken karotter med små läckra gaffelbitar, som jämte en liten svensk pärla smakade så innerligt bra förmiddagsdags vid tiotiden. Och i högsätet bakom disken satt det gemytliga, hemvarma »källarrådet», som alla kände och som kände alla, som ständigt var vid godt kumör och späckad med on dits för dagen. Hvem af oss äldre minnes ej ännu från sjuttioalet »Drufvan» vid Vesterlånggatan, »Tre remmare» vid Regeringsgatan med sin »skrubb n:r 4» och »Hörnan» vid Jakobstorg! Ack, det är minnen blott, visst icke sorgsna, endast vemodiga. Vår nya tid blir allt fattigare på typer. Såväl själfva de gamla stilfulla »kro-

garne» med sina druf- och lagerkransade svängande bleckskyltar, som ock de gamla skinande källarmästaretyperna försvinna alltmer. Nu ha vi fått en massa guldkrogar, rikt smyckade med speglar i alla vrår; en högförnäm stab af uppappare, hvilka bedöma publiken efter frikostigheten, och de enkla trefliga källarmästarna ha förbytts i förnåma »direktörer», hvilka endast uppenbara sig på sitt mahognybonade kontor. Ja, nog är vår nya tid och vårt nya sekel elegant, fint och förnämt och nog är det tillräckligt *dyrt* — men roligare var det förr i världen!

En af de sista typerna af gamla tidens »källarråd» — jag tror nästan att ingen sådan finns kvar den dag som är — var den jovialiske källarmästaren C. W. Brandström å Söder. I början af sjuttioalet fanns ännu den sekelgamla »Björngårdskällaren» kvar, hvilken låg i hörnet af Björngårdsgatan och S:t Paulsgatan, ett rödmåladt trähus med hvita fönsterkarmar och luckor och innanför fönstren de sedvanliga röda jalousierna. Det hela påminde om en stadskällare i någon af våra minsta småstäder. Inne i »Björngården», som källaren kallades, rådde hela dagen lif, från tidigt på morgonen till senan kväll, och där var en publik, som sannerligen icke »gick af för hackor». Därinne hade storborgarne på Söder sitt tillhåll och det var gubbar med gladt humör, goda »fall» och tjocka plånböcker, bägge bröderna Bjurholm, bryggaren Neumüller, tunnbindaremästaren Lundberg

och många fler — hvilka nu äro skuggor blott och tysta för alltid — nej för katten! den *ene* af bröderna Bjurholm lefver än och kan vittna att den tiden fördes ett muntert lif på gamla »Björngården», och de låga taken rungade vid de muntra skratten och de högljudda och mustiga skämten. Den icke minst muntra var det skinnande »källarrådet» själf, där han trippade från bord till bord och slog sig ned än här och än där, samt klingade och skålade med »samtliga kärälskliga bröder». Förtäringen var på denna tid särdeles enkel. Få förmiddagen inskränkte den sig vanligen till ett par s. k. stenborgare, som Brandström pånyttfödt från den gustavianska tiden och som lefvat ett svagt lif ända tills nu, då whiskygroggen utträngt alla andra drycker. Dessutom förekom ibland på »Björngården» ett ganska vildt portvinsdrickande och då kunde det gå hett till. Det var vid ett sådant tillfälle som bryggar Neumüller själf körde hem sin kusk till sitt landställe som låg ute i Brännkyrka. Förhållandet var att Neumüller kom som vanligt till »Björngården» åkande i sitt täckta ekipage, när regnet stod, som man säger, som »spön i backen». Där inne voro gubbarna samlade och portvinet började flöda, tiden gick och stämningen blef allt gladare. Utanför strömmade regnet. Ändtligen fann Neumüller tiden vara inne att »köra åt landet», hvarför han tog afsked af laget och gick. Jo bevars, vagn och hästar stodo där helt beskedligt och dröpo af

regnvatten — men någon kusk syntes icke till. — »Nå — tänkte Neumüller — mein knabe du vara på krogen und supe dich ful — du schall få trafve till landet — det schall göre dich godt!» och därmed klättrade Neumüller upp och körde i väg, svärjande öfver kusken. Framkommen till landstället, öppnades kupédörren inifrån och ut kröp — *kusken*, tackande sin husbonde för god skjuts. Han hade sofvit som ett godt barn hela vägen.

Ja, det finns många historier från gamla »Björngården» under Brandströms tid och att de just icke voro af det ledsamma slaget, därpå må historien om gubben Neumüller utgöra ett bevis. Den gamle Björngårdskällaren var för gubben Brandström en verklig guldgrufva, ty han var den tiden nästan ensam på Söder; där fanns då endast »Pelikan», nu i Brunnsbacken, men — så en dag såldes huset, det skulle rifvas och i dess ställe uppfördes ett modärnt palats på den gamla tomten med sina sekelgamla anor, och då stod Brandström husvill och måste söka sig om efter ny lokal. Han flyttade dock ej särdeles långt, endast till Hornsgatan 50, där en ny källare anlades under det blomstrande namnet »Linnéa». Visserligen blef den såväl till det yttre som inre af vida mer modärn snitt än den gamla »Björngården», men själfva »administrationen» förblef dock densamma, gästerna voro de gamla och såväl »stenborgarne» som surströmmingen om vintrarne spredo här sin

ljufliga doft vida omkring. »Linnéa» var under seklets sista decennier en kär ort för alla gamla söderbor och dessutom för alla de sjökaptener, som här lågo i vinteride, trånande efter de första vårfläktar som annonserade öppet vatten.

Gubben Brandström var på det nya stället sig lik, han blef endast hvitare i peruken, under det att ansiktet blef allt grannare kopparrött och magen allt trindare. De små pigga ögonen tindrade så vänligt och logo så hjärtegodt och aldrig var hans sinne slutet för armodets böner, utan ständigt var han i spetsen för insamlingar åt nödens barn och efterlämnar därför ett vackert minne därborta på Söder, hvarest han tillbringade nästan hela sitt lif.

På sommaren älskade han att bo ute i skärgården med sin familj. Han hade sitt Tusculum ute vid det vackra Stafsnäs och roligt var när han om lördagsaftnarna kom, hvarvid kanonerna dånade från en liten bergsknatte och den enkla badortens gäster skrattande utbrusto: »Se så, nu kom gubben Brandström!» Snart sågs han omklädd, sedan han gjort sig af med stadsdammet. Iklädd hvita pantalonger, blå frack med blanka knappar och trekantig hatt med guldgaloner, syntes den lille jovialiske gubben drifva omkring, ej olik en borgmästare i Skråköping, till förlustelse för sig själf och andra. Nu är gubben Brandström borta. Han gick ur tiden 1898. En gammal hedersman var han.

Den historiske skräddaren.

När jag sommaren 1881 fick min semester, beslöt jag att använda den väl och ligga hela tiden på landet, hvarför jag inackorderade mig i Kulla socken, i en gård hörande under f. d. statsminister Boströms ståtliga »herradöme» Östanå i Roslagen. Belägenheten är, som de flesta stockholmare känna, förtjusande, och inackorderingen var bra. På samma ställe funnos några flere stockholmare, men hvar och en skötte sig själf, så man träffades endast vid måltiderna. Bland andra befunno sig äfven där ett gammalt gift par utan barn. De voro af utländsk börd och kallades för *monsieur* och *madame*. Mannen var omkring sjuttioårig med distinguerade drag, som skvallrade om syd-ländsk härkomst. Han var smärt och bar en välfriserad peruk samt små färgade, vaxade mustascher, han påminde närmast om en gammal diplomat i disponibilitet. Han kallade sig Emile

Egér, rentier. *Madame* var en gammal fin kvinna, med bleka drag, som vittnade om en framfaren skönhet och på de fina, magra fingrarna blänkte äfven i hvardagslag en mängd briljantringar. Sins emellan talade det gamla paret ständigt fransyska, fastän de båda godt och fullständigt kunde svenska språket, hvilket dock talades med en viss brytning, som var mig bekant, ehuru jag ej kunde säga, på hvilket språk de bröto.

Monsieur Egér var mycket talför och sökte gärna sällskap. Snart öppnade han företrädesvis sitt hjärta för mig, som icke hade annat att göra än promenera och beundra den hänförande naturen. Och han kunde berätta, vill jag lofva, de mest vidunderliga historier, riktiga münchausiader. Vi gjorde långa promenader och han pratade i ett med sydländingens eld, och — jag hörde leende på.

Han var född i södra Frankrike, sade han, i detta undersköna land, som var riddareärans och trubadurernas vagga. Han var enda barnet och hans föräldrar dogo när han var tolf år gammal. En elak onkel, som skulle blifva hans förmyndare, tog honom då med sig till Marseille och slängde honom ombord på ett skepp, som skulle gå till Alexandria och vidare till Cypern; här på skeppet skulle han utbildas till sjöman. Men när de så kommo på höjden af Elba, blefvo de öfverfallna af en marockansk sjöröfware, mord och plundring följde, och såväl

kaptenen som hela besättningen blefvo grymt mördade med undantag af kaptenens unga fru och unge Egér, hvilka skulle säljas till slafvar i Afrika.

»De där utsikterna kände jag mig icke belåten med», fortfor han »och en månljus natt passade jag på, när jag gick fri på däck, att kasta mig i hafvet och jag sam mot Elba. Jag hade för öfrigt länge närt en önskan att se det ställe, där den store Napoleon vistades under sin första olyckstid; jag sam på allt hvad tygen höllo, men jag fann snart till min förfäran, att jag hade efter mig icke mindre än *fem* stora hajar, som tycktes ha utvalt mig till sitt byte. Dock, nästan afsvimmad, nådde jag stranden och då jag såg mig om, märkte jag att alla *sju* hajarna, åter vände ut till hafs.

Jag upptogs af några beskedliga fiskare och vistades hos dem en tid, men så gick jag åter till sjös i Genua och for sedan kring på många haf och besökte de flesta länder. Men när jag var en färdig man så ledsnade jag på sjön och slog mig ned såsom affärsman i Berlin. Här kom jag i intim beröring med diplomatiska kåren, hvars medlemmar jag gjorde mången viktig tjänst; och jag vann det anseende, att jag genom rekommendationer fick anbud att komma till kejsar Nikolaus i Petersburg. Nu var min lycka gjord. Jag stod kejsaren mycket *nära* och här samlade jag min en tid ganska stora förmögenhet. Här gifte jag mig också

med madame. Men så bröt Krimkriget ut, och så dog den store kejsar Nikolaus. Sedan hade jag inte mer att göra i Petersburg, jag realiserade min förmögenhet och bosatte mig i Stockholm, där jag inköpte det stora huset n:r 108 Kungsbacken. Jag förde ett stort hus och såg många af Stockholms celebriteter hos mig, bland andra August Blanche och Lasse Hjerta, men så sjönk min förmögenhet samman, jag måste sälja huset, och för hvad som återstod af kapitalet köpa en lifränta åt mig och madame.

Då italienska kriget började 1859 skyndade jag åter till Frankrike för att erbjuda Napoleon, min egen kejsare, min tjänst. Jag blef utomordentligt väl emottagen och anställd såsom tolk hos marskalk Mac Mahon. Jag var med i slaget vid Magenta, efter hvilket Mac Mahon blef utnämnd till hertig. Aldrig glömmer jag truppernas intåg i Paris, jag red vid Mac Mahons sida. På Marsfältet hälsade kejsaren trupperna och utdelade de nya fanorna. Där var uppförd en estrad, och på den sutto kejsaren, Mac Mahon och — jag. Då Frankrike ej längre behöfde mina tjänster for jag åter till Stockholm och har sedan lefvat här på gamla dagar, jag och min charmanta gemål.

Ja, så där kunde monsieur Egér prata och berätta i oändlighet, men han blef fasligt ond, om man ibland drog på smilbandet eller gjorde någon invändning...

Min semester tog slut och jag for åter till staden, ganska belåten med min sommar.

* *

Strax efter min återkomst till staden träffade jag en äldre stockholmare, för hvilken jag berättade om min sommarvistelse och om min nya, intressante bekantskap. Han skrattade och frågade om jag aldrig förr hört talas om den »historiske skraddaren Emil Egér?» — »Nej, visst icke!» — »Egér var dansk till börd, men hade lärt skraddaryrket i Paris — därefter hade han öppnat egen affär i Berlin, så kommit till Petersburg, där lyckats bli kejsarlig hofskraddare och samlat en betydlig förmögenhet — hvarefter han slog sig ned i Stockholm. Här lefde han i slutet af 50-talet ett högt lif, men blef slutligen ruinerad. Allt det öfriga var de vildaste fantasifoster, men på hvilka han numera trodde själf. Den *nära* beröringen med kejsar Nikolaus bestod däri, att han fick taga mått till hans kläder, och så fick han namn af den »historiske skraddaren».

Nu är det gamla originalet död för tio år sedan.

"Snickarkrogen".

Det var en solvarm, guldglittrande sommardag i midten af 1870-talet, då jag med lätt sinne och glad i hågen riktade mina steg mot Riddarholmen, där jag ämnade följa med en båt ut till landet. Jag var nämligen bjuden ut till min chef, teaterdirektören Edvard Stjernström, till det landställe, som han ägde och bebodde och hvilket hette Vårby källa och som låg i Huddinge socken en bit från Fittja.

Invid Riddarholmskajen låg den lilla nätta och graciösa »Sjöfröken» och vinkade så inbjudande, och så snart alla passagerare väl voro ombord lade båten ut och dansade fram öfver de glittrande Mälarböljorna, likt en ung svan, som har brådtom att komma öfver de stora vattnen, och i skydd af strändernas hängbjörkar och vajande vass. Efter att ha passerat en hel mängd bryggor kommo vi ändtligen efter en och en half timmes färd fram till Vårby

brygga, där den jovialiske och glade teaterdirektören och skådespelaren på det hjärtligaste välkomnade sina gäster, ty det var flere på båten som hade samma mål.

Vi fingo nu se oss omkring, efter att först ha gjort vår reverens för Stjernströms älskvärda familj, och vi sågo snart, att Vårby källa var ett rent af förtjusande Tusculum, där natur och konst förenat sig att skapa något enastående. Till vänster ett stycke fram vid vägen ligger det rymliga boningshuset med sina stora, dubbla verandor, omgifvet på alla sidor af blommor och växthus, och bakom, likaledes till vänster, höjer sig en bergsplatå med slingrande trappor, sprängda i själfva berget och dolda af rik grönska, som gifver en pittoresk omväxling åt det hela. Till höger framför villan gick en hög, brant backe upp till stora Stockholmsvägen och här vid sidan låg den mycket berömda källan, Vårbys och Stjernströms stolthet, hvarifrån en gång i tiden, i Karl Johans och Oscar I:s dagar, det kristallklara vattnet hämtades för slottets räkning.

Men Edvard Stjernström bjöd sina gäster ej endast på en skön natur och den namnkunniga källans klara pärlor, utan det frikostiga och gästfria huset hade äfven den förträffligaste mat, goda viner, den delikataste hembryggda punsch, s. k. Vårby-punsch, och det hela kryddadt med världens spirituella konversation och intressanta berättartalang. Dagen gick således fort och det

var med saknad gästerna lämnade det gästfria hemmet för att återvända till staden. Jag blef emellertid ombedd att stanna ett par dagar på Vårby och det är hvad jag under dessa flyende stunder af Stjernström inhämtade från forna dagar jag här ber att få meddela.

Min gamle chef, som, oaktadt sin fetma, var vid god vigör och mycket rörlig, var en riktig »ottefågel» och bultade på min dörr kl. 5 på morgnarna. Vi skulle ut att gå och pimpla vatten ur källan — men jag fann snart morgonpromenaderna förtjusande och följde gärna med. Gubben stannade ofta midt i backen och pekade med sitt spanska rör och sade: »Är här inte vackert och hur annorlunda ser det icke ut här emot som det var på 1830-talet. Ni ska veta, min unge vän, att det var ett annat lif den tiden. Stället hette då »Snickarkrogen» och den var ett mycket gouteradt utvårdshus där riktigt förnämt folk höll till. Själfva norra delen af det gamla värdshuset är kvar i min villa, uppförd på samma plats och med fasaden åt samma håll, som förr i tiden. I de stora rummen en trappa upp fördes då ett gladt lif och serveringen sköttes af förtjusande Blekingsflickor, i bindmössor och sina hemlandsdräkter, af hvilka mer än en gjorde lysande partier, hvaremot andra åter gingo under i hvirfveln. Och gästerna bestodo mest af diplomatiska kårens medlemmar, unga och gamla adelsmän och gardesofficerare, brukspatroner och grossörer — med ett ord:

af folk som ville och hade råd att roa sig. I synnerhet var »Snickarkrogen» mycket besökt vintertiden, ty det var den här praktiga backen som lockade till kälkbacksåkning. En bättre fanns icke känd på den tiden och så hade man ju krogen bredvid, där man blef försedd med brylå, med sexor och där nöjet vanligen slutade med bal efteråt. Bland de trägnaste kunderna i slutet af 1830-talet voro då Österrikes minister, den lättsinnige, chevalereske grefve Woyna, den underbart vackre magyaren, furst Esterhazy, alla damers förtjusning, rik som en nabob och slösaktig som få. Det var han, som, då han vid en högtidlig mäsas i härvarande katolska kapell fann att han hade glömt sin börs och ej hade ett guldmynt att lägga i håfven, i stället ryckte en diamantknapp ur sin dolma och kastade dit. — Vidare hörde till sällskapet ryske ministern, baron von Krüdener, en man känd i världen för sina öfverdådigt vackra hästar — och för sin sköna, charmanta gemål, och många fler, som förtjänade antecknas i ställets historia, ty »Snickarkrogen» hade, trots sitt simpla namn, lysande och glada minnen.»

»Och nu, till sist», fortsatte Stjernström, »vill jag berätta något som angår mig själf — ett gladt minne från vintern 1839. Hvem skulle den tiden kunnat tro — och jag allra minst — att jag skulle komma att äga och bebo det ställe, där den tiden »Snickarkrogen» låg. Jag var den tiden skådespelare vid den kungliga

teatern, och om det äfven ansågs som en stor heder att tillhöra denna konstinstitution med sina lysande anor, så skola gudarna veta, att icke var det något fett brödstycke. Ofta nog kunde den tidens unga aktörer sakna middags-slanten, oaktadt tiderna då voro sådana, att man kunde intaga en god och passabel middag för ett pris af tjugu eller tjugufyra skillingar — men hvad hjälpte det, när intet mynt förekom i kassan och krediten var stängd. Därför slet man ofta en hund — och fick nöja sig med ett bröd och litet mjölk, om man kunde åstadkomma det.

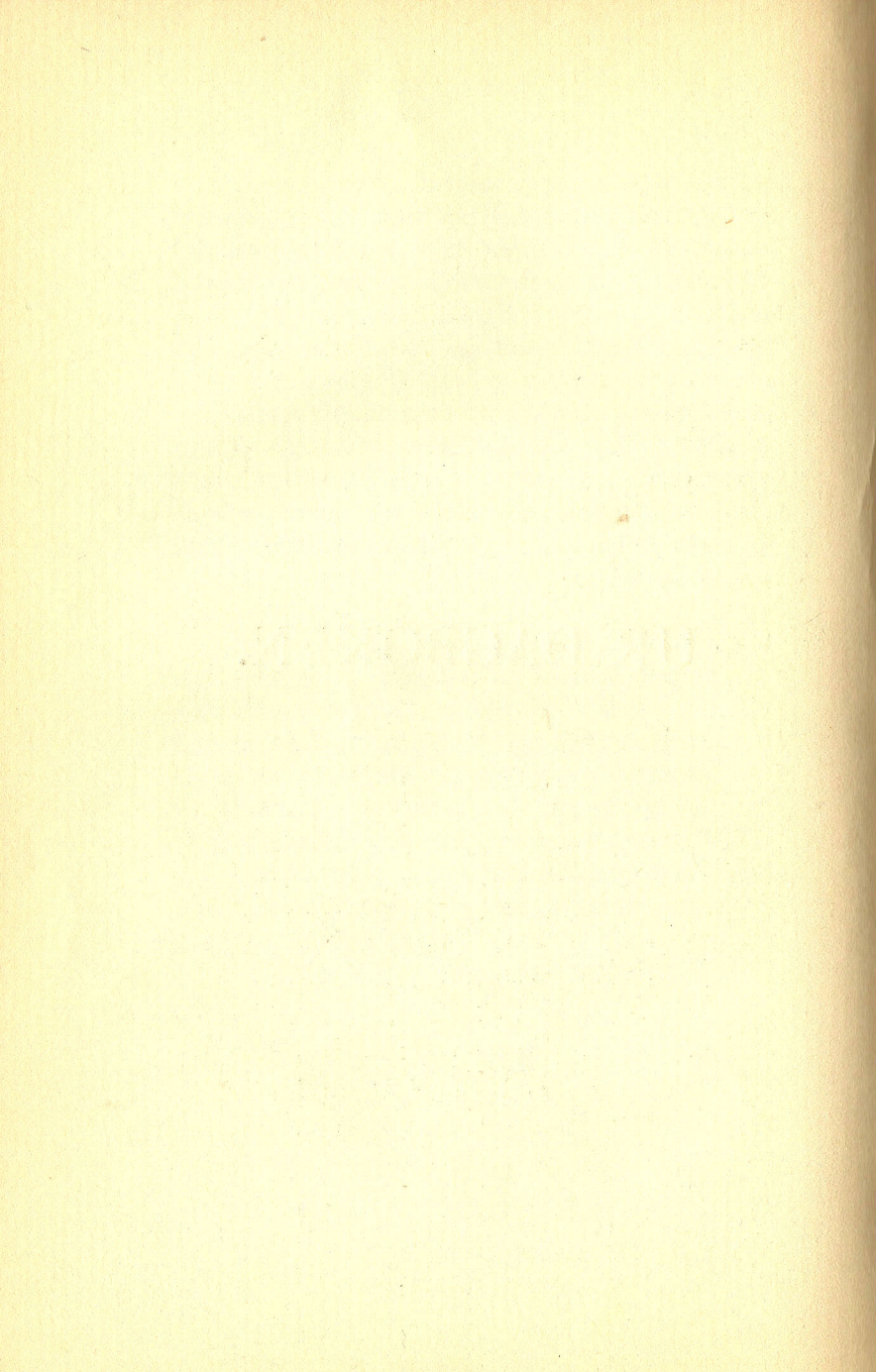
Döm då om de ungas fröjd och hänryckning, när en vacker vinterdag den då själf unga, strålande och hjärtegodas guds ängeln Emelie Högqvist inbjöd sina jämnåriga kamrater på en slädfärd till »Snickarkrogen» för att där åka kälkbacke. De inbjudna voro, förutom jag, lilla Mina Fundin, Anna Ström, den vackre och kvice tjufpojken Gustaf Sundberg och ännu några andra ungdomar, hvilkas namn jag nu icke erinrar mig. Det föll ingen in att vidare reflektera öfver denna Emelie Högkvists frikostighet. Hon var älskad af alla, bedårande som hon var och med ett skimmer af en rent af himmelsk godhet, som låg utbredd öfver hela hennes väsen. Själf var hon strålande glad, när hon, insvept i sin eleganta, skinnfodrade pelis, i första släden vid sidan af Gustaf Sundberg ilade fram öfver gatorna. Vi andra följde

efter i slädar och så togs vägen genom Hornstull och vidare fram till Fittja gästgifvaregård. Därifrån gingo vi den korta vägen till värds-
huset, där präktiga källkar funnos att hyra, och snart var åkningen i full gång under skämt och höga »hallå!» Jag minns ännu i ålderns höst, hur strålande glad och lycklig lilla Emelie var och jublande som en lärka en sommardag, under det snön yrde om oss här i backen. Och hvad den varma brylån och den läckra supéen sedan smakade oss ungdomar! Det hela afslutades med en liten dansfest däruppe i stora salen, som är föga förändrad sedan den tiden.

Den leker än i minnet, denna glada fest i forna dagar!» Stjernström nickade leende och bekräftande — och så styrde vi åter utför den branta backen och gjorde på nytt en afstickare till källan för att tömma en sista »styrkedryck».

Edvard Stjernström, den energiske och talangfulle teaterchefen, gick ur tiden 1877. Jag har återgifvit det hufvudsakligaste af hvad han berättade om lifvet på den gamla »Snickarkrogen» i forna dagar.

UR DAGBOKEN.

När Stockholmarne gjorde uppror 1864.

Det var, som sagdt, i mars år 1864. Kriget mellan Tyskland och Österrike å ena sidan och det lilla Danmark å den andra bröt ut, och de båda stora, stolta kungsörnarne ville tillskansa sig hvar sin lilla kramsfågel som läckerbit.

Skandinavismen stod då ännu i sitt flor, och vi här i Sverige, och i synnerhet i hufvudstaden, gjorde allt hvad göras kunde för att få dess vågor att gå högre. Jag har aldrig kunnat med skandinavismen, ty ha några passat på att nafsas oss i bakbenen, när vi varit upptagna i örlig med vår östra granne, så har det varit danskar och norrmän.

Men därmed må nu vara hur som helst. Det var i mars 1864, och kriget var utbrutet. Svenskarne skulle hjälpa sina vänner danskarne — det hade Karl XV lofvat sin vän Fredrik VII, som dock dog, så att han slapp vara med,

— och Manderström, vårt lands dåvarande utrikesminister, skulle vidare handlägga saken. Men Manderström synes, af allt att döma, ha varit en förbåldt klok man, som tyckte att Sverige egentligen icke hade med »Polens affärer» att skaffa, utan gärna kunde hålla sig i skinnet. Hur det verkligen förhöll sig med den saken kommer väl en gång i dagen, när de Manderströmska papperen, som förvaras i Carolina Rediviva i Upsala, öppnas. *)

När man är ung, när man är sexton år, bryr man sig icke om politik. Man kan entusiasmeras af en stor och skön idé, men man reflekterar icke synnerligen eller grundligt öfver räckvidden och innebörden af densamma — man smekes mera af den tilltalande form, den ikläder sig.

Tidningarnes kartescheld den tiden, de politiska mötenas ljungande tal — allt sådant där följde jag icke med. Jag hade andra intressen. Jag gick på teatrarna om aftnarna, när jag så hafva kunde, och nöjde mig med en biljett på fjärde radens sida å kungl. operan.

Detta nöje hade jag äfven bestått mig den första söndagen i mars 1864 och hade njutit af Oskar Arnoldsons härliga »Fra Diavolo».

*) Det är redan så godt som bevisad sak att inblandningen omintetgjordes ej så mycket genom Manderströms, som genom andra konseljmedlemmars, i främsta rummet De Geers och Gripenstedts bestämda uppträdande.

Med Aubers smältande toner ännu i örat, kom jag ned på Gustaf Adolfs torg i snöslasket.

Jag ämnade vända min kosa åt Söder, där jag bodde, då jag fick se en stor människomassa komma tågande öfver Norrbro. I spetsen bars en stor röd näsduk på en käpp. Allt under ett ohyggligt skrän.

Det var någonting för mig! Paris — revolution — barrikader — marseljäsen — hurra! Det klack till i ynglingahjärtat och jag var ögonblickligen med. Torget var fullt af folk, som med hurrarop hälsade Bergsundsarbetarne, ty det var de som kommo tågande öfver Norrbro. Det myllrade af människor öfverallt och ett oljud fördes, så det slog lock för öronen. Polisen gick våldsamt till väga, battongerna hamrade flitigt ryggtaflorna, och slutligen kom också Lifgardet till häst och bidrog att hålla ordningen vid makt. Men hvarken officerare eller manskap lade fingrarne emellan, utan använde chambriärerna med stor fermeté.

För min del anser jag att polismästaren Wallenberg var den, som gjorde susen med sin beryktade vattensprutning. Wallenberg har mycket klandrats och fått bära smälek ända till sin död för denna sin å de bråklystna stockholmarne använda kallvattenkur. Men vid moget eftertänkande tror jag att åtgärden framstår såsom ganska berömvärd. Vatten är vid dylika tillfällen mera afkylande än krut och bly, och en liten snufva kureras lättare än skottsår och

sabelhugg. För resten får man trösta sig med den gamla frågan: »Hvad hade min son på galejan att göra?»

Jag var som sagdt också med, gubevars — med öfverallt! Jag var med vid hörnet af Fredsgatan och Gustaf Adolfs torg och stod bredvid polismästare Wallenberg, som lugn stod och utdelade order. Jag fick nöjet att se, när författaren Herman Bjursten kom ut i Hotell Rydbergs portal och, något rörd af drufvans safter, höll ett ljungande tal för frihet och människorätt. Wallenberg lyssnade en stund, men så sade han kärft åt mannen vid sprutslangen:

»Ge' Bjursten en skvätt, så tiger han väl medan han sväljer.»

Ordern följdes ögonblickligt. Bjursten fick vattenstrålen midt i ansiktet. Talaren blef stum, — frihetsglädjen var afsvalnad. Vatten var egentligen icke Bjurstens svaga sida.

Och så där framme vid Operakällaren. Där inne höllos tal för Danmark, för den nordiska enheten, för friheten, för kriget och för gud vet allt, och ju mer man skrek desto godmodigare och mer hjärtevarm blef publiken. Värst skrek den gamle rabulisten Johan Gabriel Carlén, och då han slutligen kom ut på torget, flög han på sin gamle vän och Par Bricollbroder polismästare Wallenberg, samt kallade denne för en siciliansk sbirr, som ville bura in svenska folket i djäfvulska blykammare.

Wallenberg log och ropade till en närstående polisman:

»Konstapel, led hem kunglig sektern till frun».

Nu blef det annan låt. Carléns anletsdrag förändrades, han blef blek, föll på knä i snöslasket och bad med ynklig stämma:

»Nej, snälla, goda, söta bror Wallenberg ... låt mig vara *fri*... för guds skull!»

Nå, Carlén fick förbli fri.

Emellertid spredo sig upploppets svallvågor nästan öfver hela det centrala Stockholm, men icke tror jag att någon i själ och hjärta tog det på fullt allvar. På Arsenalsgatan upp emot Blasieholmstorg var stockning och här hurrades väldeliga. Man hade nyss varit och gifvit glasmästaren sysselsättning och förtjänst, i det man slagit ut rutorna hos utrikesministern Manderström och i Adelsvårdska huset, nuvarande Frimurarlogen, och man var således morsk.

Men vatten var det godt om, och på sådant bjöd Wallenberg med stor frikostighet. Hela sjöar sändes öfver de tätt flockade, hojtande och tjutande folkmassorna, och ju fler »kallsupar» de fingo desto svagare blef skränet.

Jag hade krupit in i portalen till huset n:r 2 D vid Arsenalsgatan, f. d. Hornska huset, och trodde mig lugn där. Men så sökte några fler tillflykt där och då var saken skämd. Polisen vid brandposten satte strålen rakt in i portöppningen och det var endast att taga emot

duschen. Hu, vi vände ryggen till, men det kändes som piskrapp och man kände hur vattnet genomträngde kläderna och sipprade ned efter ryggen. Men var vattnet kylande, så fick man »hetvägg» efteråt.

En afdelning konstuplar rusade fram, för att med battonger »rensa» gatan. De hamrade äfven på oss i porten och drefvo oss därifrån. Nu hade jag fått nog, tyckte jag, och ville hem — men det gick ej. Jag bodde långt uppe på Söder och blef drifven af polisen ner på Luntmakaregatan på Norrmalm. Det fanns ingen reson i galenskapen.

Hem kom jag dock på morgonkvisten.

En lustig historia lär ha passerat litet tidigare på natten. Några herrar, uppretade af polisens framfart, hade fått tag i en polis-konstapel och lyftat honom på säkra armar öfver barriären å Norrbro, hållit honom öfver den brusande strömmen, samt tvingat honom att läsa bönen:

»Gud som hafver barnen kär,
se till mig, som liten är.»

Det sades ha varit »Långa Palmen», då notarie i öfverståthållareembetet, som hittat på detta mustiga skämt.

I dagarne tre varade »upproret», efterräkningar följde väl för en hel del, men för dem, som lefva nu och voro med, förefaller nog det hela som en munter fars.

Gamle Sven Klinga.

Det var i ungdomens soliga dagar. Jag var en ung karl på hela tolf år och skulle för första gången ut i vida världen. Min mor hade nämligen inackorderat sin »bråkstake» i ett presthus på landet, i Hubba socken i Västmanland, en mil från Vesterås. Kyrkoherden var ung, ganska kunskapsrik och därtill mild, men höll allvarsamt efter sina inackorderingar; — vi blefvo efter kort tid flere kamrater, alla stockholmspojkar, hvilka behöfde komma bort från de alltför efterlåttna hemmen och lära sig »mores» under en strängare färla.

Men hvad vi mädde skönt här i den friska naturen, och hvad hela lefnadssättet gjorde pojkarne godt! Aptit hade vi och det fastän läckerheterna endast bestodo af ärtmjölspannkaka, välling, gröt och slarfsylta; allt gick med, så till sist voro vi fyrkantiga i ansiktet af välmåga. Och så att rasa ikring i bygden och i

gårdarna, där vi alltid voro välkomna! Prestens rika bibliotek slukades, isynnerhet de historiska böckerna om krig och örlig, som ju alltid intressera pojkar, och när vi så fingo höra, att på prestgårdens ägor bodde en gammal soldat, en veteran från sista krigets dagar, så gäfvos vi oss ingen ro förr än vi fått göra denne märkesmans bekantskap. Och den var lätt nog gjord. Gamle Sven Klinga hette han och vi sågo honom att börja med i kyrkan, där han om söndagarne tjänstgjorde som orgeltrampare, hvarvid han med fördel och kraft använde sitt träben. Sedan vi vid kyrkan bekantat oss med denna hedersgubbe, beslöto vi oss att söka upp honom i hans hem. Han bebodde en liten grå, mossbelupen stuga, som låg i en dæld på prestgårdsägorna, och hvilken blifvit upplåten åt gubben på lifstid. Till följd af ställets belägenhet kallades det i socknen för »Klingas i groppen» i motsats till den rika bondgården, som låg midt emot, hvilken hette »Persons på höjden».

Gamle Klinga höll emellertid sin enkla boning ovanligt fin och fejad, friska löf doftade och golfvet var rent och sopadt. Som värd var han i våra ögon rent af ståtlig där han stod rak, trots sina sjuttio år, med de goda ögonen som logo under de buskiga ögonbrynen och det hvita skägget, som föll ned i vågor öfver det breda bröstet. Vi framställde vår önskan att få höra något från krigets dagar och gub-

ben log i det han satte sig vid det stora fällbordet.

»Ja, vet ni, kära gossar, det är just inte mycket att berätta! — Man har mycket roligare af att läsa därom i historieböcker. En gammal knekt vet ej af de stora händelserna, han får bara marschera och slita en hund, samt gå dit befälet pekar. Men mycket får han nog se och höra och kan i sin enfald då och då skapa sig en egen mening. Vi märkte snart att Karl Johan ville skona sina svenskar och därför höll han sig mest i reserven, där det osade mindre hett. Men ibland måste vi med i leken och då kunde man få se att svenskarne icke vansläktats från forna dagar. Både vid Dennewitz och Leipzig var jag i elden, och när vi ändtligen stormade staden tog en kanonkula bort mitt ena ben och där låg jag arm och förolyckad på slagfältet, tänkande på hvad det skulle bli af mig stackars krympling. Jag önskade att få dö, men Gud ville det icke, jag togs upp och fördes till lasarettet och till sist fördes jag hem och fick mitt träben på kronans bekostnad, mitt riktiga ben hade jag tillsammans med så många andras lämnat på den tyska jorden. Så blef jag afskrifven af rullorna, och till sist fick jag min pension, åtta riksdaler banko om året, samt min medalj. Men icke ersätter det just mitt gamla starka ben. Hm! ja inte är det lönt klaga, och människorna ha varit goda mot mig — så Gud fröjde alla! Många stora och stolta herrar har jag sett i

mina dagar, både Adlercreutz, Döbeln och Sköldebrand — men aldrig glömmmer jag kronprinsen själf, när han kom sprängande i spetsen för sin stab, — vi förstodo ej hvad han skrek på sin utländska, men vi förstodo den ljungande blicken och den sade: »Framåt, stå på er pojkar!» — Det var lätt begripligt.

Så berättade gamle Klinga sina få minnen från stridens dagar. Han hörde icke till dem som förstodo att »brodera ut» saken. Men vi ungdomar lyssnade begärligt ändå till den enkla sagan och betraktade med vördnad mannen som varit med i kulregnet och klädt blodig skjorta för fosterlandet.

Ofta kom gubben stultande fram till prestgården, och då blef han alltid väl förplägad af unga prestmor och med fröjd hälsad af oss, ty han medförde ibland ett par pilbågar eller andra krigiska vapen af egen tillverkning.

Ofta klagade Klinga, att han var så ensam i sin stuga och hade ingen kvinnlig hjälp, om sjukdom tillstötte på ålderns dagar. Man började slutligen skämta med veteranen och påstod att han gick i giftastankarne, — men gamle Klinga förblef lugn.

Men så en dag var fattigauktion utlyst af kommunalstyrelsen — och nu infann sig Klinga bland spekulanterna. Bland dem som skulle »säljas» var också en liten fader- och moderlös flicka om åtta år, pigg och ljushårig, och vid henne stannade Klingas bud — femtio riksdaler

riksgäld. — Synbart glad följde lilla Anna, så hette hon, vid gubbens hand till dennes lilla stuga i gropen, och nu började gubben få nytt lif. Lilla Anna var en rask unge och lärde sig snart att både städa och koka och såg med barnslig tillgifvenhet om den gamle, som blef hennes stöd under den första uppväxttiden. Vi ungar besökte nu ännu oftare Klinga för att leka med Anna lill', under det gubben satt och såg leende på barnens glädje.

Så gingo åren.

Det var en vacker augustiafton 1870. Jag var en ung man som redan med vemod såg barndomens dagar bakom mig. För tillfället satt jag på en soffa i Kungsträdgården och lyssnade till musiken från Blanchs kafé. Förbi mig strömmade folket i spridda led. Jag fäste mig vid en ung kvinna som flera gånger passerat förbi mig och särskildt betraktade mig. Jag såg nog att hon tillhörde dessa skymningens stackars vilsekomna barn, på hvilka isynnerhet de stora städerna äro så rika. Nu kom hon tillbaka och gick rätt till soffan där jag satt samt tog plats bredvid mig. Nu talade hon till mig och nämnde mig vid förnamn och frågade om jag ej kände igen henne? Jag såg upp och skakade på hufvudet. — »Minns ni inte Anna i gropen, hos gubben Klinga?» — »Hvad, är

det Anna? — frågade jag häpen och minnet af barndomen tände ögonblickligt sitt bloss för min syn. Hon besparade mig sorgen att fråga, hon talade själf. Gubben Klinga var död vid 80 års ålder, sedan kom Anna ut i socknen och tjänade. Så råkade hon i olycka med unge Per på höjden, hvilken öfvergaf henne, så kom hon till Stockholm och — ja — se'n gick det som det gick. — Hon var nu inskrifven bland de fallna och upprättelse fanns icke . . . Det fick också vara . . . Nu reste hon sig för att gå och jag såg ett skimmer i hennes ögon — var det kanhända minnet af den gamle hedersmannen Klinga och hans lilla grå stuga som vaknade?

Jag räckte henne handen och sade endast i det jag tryckte den:

»Stackars Anna!» — Och så gick hon åter ut i folkvimlet bland skuggorna.

Ett hemskt teaterminne

Det var den 4 april 1877. På k. operan gafs på aftonen Meijerbeers glänsande opera »Robert af Normandie», hvilken alltid lockade den för lättfattlig musik intresserade publiken och gaf teatern ett välbehöfligt godt hus; så ock denna afton. Rollbesättningen i operan var så förträfflig den kunde blifva under denna glansperiod. Sålunda sjöng Arnoldson »Robert» och Willman »Bertrand» samt fru Stenhammar Alice. Det var, med få ord det bästa som kunde presteras och fullt jämförligt med hvad som vid dylika tillfällen bjöds på utländska operascener.

Stämningen i salongen var också den bästa och publiken applåderade sina gunstlingar och inropade dem akt efter akt. Uppe på scenen var det som vanligt på en operakväll. Man trängde sig om hvarandra bakom kulisserna, eller också samlade man sig i foyererna i små

kotterier, språkande och skämtande som scenens glada barn för sed hafva. Jag, som ej hade tjänstgöring den aftonen, befann mig ömsom på scenen — i entreakterna — ömsom — under spelet — på parkettens vänstra sida under raden, där man såg mycket bra och dessutom hade lätt att komma ut.

Nu, under den långa mellanakten mellan tredje och fjärde, var jag naturligtvis uppe i artistfojern, ty här samlades hela baletten, som skulle uppträda i den hemska fjärde akten, och som ung man fann jag det naturligtvis roligt att se de unga graciösa danserskorna på nära håll. Vår opera har ofta klandrats för att äga en ballett, allt för fattig på skönheter, och det kan nog vara sant, men nog måste medges, att undantag funnos och finns. Hufvudsaken för Therpsicores konst är icke utseendet, utan gracen och smidigheten och när vi tänka på gångna tider och hvad som i den vägen funnits, så kunna vi känna oss ganska stolta, då vi erinra oss namnen Amanda Forsberg, Mia Westberg, fru Lund och fröken Paulson och ännu flere.

Här i foyern, där nu alla samlades i sina lätta och luftiga kostymer af idel flor och tarlatan och för öfrigt blott den köttfärgade silkes-trikåen, spänd om de ungdomliga formerna, kunde man ha tillfälle att beundra mycket af naturens mästerverk. Glada och leende äro de flesta af dem, ögonen stråla och tänderna glänsa. De erbjuda en intagande anblick där de ila

öfver salens golf, hand i hand, gående på tåspetsarna för att pröfva sin styrka och uthållighet. En praktblomma i denna fagra krans af rosor är en ung flicka, som bär namnet Fiken Dahl. Hon har en fin, smidig figur, som upp-bär ett hufvud med rena drag och oskuldsfulla ögon, ur hvilka glädjen strålar. Fiken Dahl är omtyckt af alla inom hela teatern för sitt blida sätt och vänliga sinnelag. Hon är sin moders enda stöd, hvilken hitintills varit hennes enda kärlek.

Men regissörens klocka ringer och alla skynda ned på scenen för att intaga sina platser. Jag återvänder till min plats på parkett. Så går ridån upp och visar Emil Rogbergs präktiga dekoration, föreställande graftrappan i det gamla nunneklostret. Ett blåaktigt hemskt sken hvilar öfver grafhvalfvat med alla dess sarkofager och grafvar. Det är onödigt att här scen för scen skildra akten, som de flesta af läsarna väl känna förut. Bertrand infinner sig och uppmanar abedissan att med alla förförelsekonster förmå Robert att bryta den förtrollade mistelgreden. Abedissan uppväcker de döda, grafvarna öppna sig och ut träda de aflidna abedissorna och nunnorna. De afkasta sina hvita dok och börja en yrande dans. Så kommer Robert, och nunnorna täfla om att tjusa honom med sin kärlek och sina konster. Slutligen slår klosterklockan, tiden för andarna att återvända till sina kalla boningar är inne. Djäflar inkomma

från alla sidor och under vild dans piska de nunnorna med brinnande bloss — allt blir en sannskyldig häxdans — — — Men hvad är det? . . . Det går ett mångstämmigt rop genom salongen . . . eld! . . . en flicka i lågor! — man har redan märkt det på scenen, alla . . . hela baletten har flytt ut i kulisserna . . . under skri af förskräckelse . . . men ensam på scenen hvirflar den arma — det är lilla Fiken Dahl, — kring i lågor, som slicka och afkläda hela hennes varelse.

Den förste som rusar till är gasmästar Siverts som söker kasta öfver henne en rock, men undanskuffas af korvaktmästaren Fredriksson. Nu störtar maskinmästaren Lindström, som setat på parkett, upp på scenen, han lyckas få omkull flickan och rullar henne ett par hvarf. Allt hvad nu är berättadt drog kanske en half minut. Emellertid hade ingen tänkt på ridån under den förskräckelse som rådde. Nu emellertid gick den ned och skilde publiken från fasorna på scenen.

Läkaren, doktor Svanberg, infann sig ögonblickligen i foyern, dit man fört den olyckliga, men han kunde föga göra. Den arma flickan var förfärligt bränd, öfver hela kroppen, slamsor af trikoten sutto i de öppna brännsåren, håret var alldeles afbrändt och läpparna hoptorkade. Men lilla Dahl lefde ännu och från henne utgick en förtvivlans sakta jämmer. Kring henne stod hela teaterns personal, gråtande och klagande,

men ur stånd att lindra kvalen. Slutligen kom en rekvirerad täckt sjukbår och den olyckliga affördes till Serafimerlasarettet, där hon vårdades till följande dag, då hon afled.

I salongen var en förfärlig uppståndelse, damerna svimmade och herrarne kommenterade olyckan. De allra flesta afvaktade icke operans slut, utan aflägsnade sig. Emellertid gick operan till slut, fast under en helt naturlig tryckt stämning. Några dagar därefter bäddades kvarlevorna af lilla Fiken Dahl ned i jordens sköte, höljda af en skörd af hvita rosor, fagra och oskuldsfulla, som hon själf varit i lifvet.

Inför ett sådant öde frågar man sig omotståndligt: *Hvarför?*

På jakt efter en fästmö.

Han satt vid skrifbordet, med pannan lutad i handen och blicken dystert hvilande på siffrorna i den framför honom uppslagna räkenskapsboken. De svarta talen dansade omkring för hans ögon och i hans hjärna, och snart tyckte han att allt blef svart omkring honom. Dagen miste sitt ljus och af tankarna återstod blott en enda: skulle det verkligen nu vara slut?

Och ändå var han ej en stor köpman, som misslyckats i sina affärskombinationer, det var ej så kolossala summor, som voro ritade i boken i fruktansvärd följd. Nej bevars, luta vi oss fram och se öfver hans axel, finna vi blott en lång följd af tresiffriga tal med bredvid stående anteckning: »den fjärde, den sjunde, den tolfte» o. s. v. Det är endast små tremånadersväxlar och amorteringslån, men till följd af mängden med ständiga, dagliga omsättningsbekymmer. Han känner att snaran blir allt trängre.

»Förbannelse!» ropar han, rusar upp och går fram och tillbaka i den lilla dubletten och stannar slutligen framför spegeln, där han noga mönstrar sitt ansikte, granskar och ordnar det blonda håret, blottar de hvita tandraderna och sträcker ut armarna, så att bröstet vidgas. Ansiktsuttrycket blir mera själfbelåtet och han säger sakta:

»Jag tycker dock att detta allt dock är värdt *något*.»

Medan han står och beundrar sig själf, vilja vi litet närmare se på hans förhållanden. Ville Sten är stockholmare, utgick tidigt från ett fattigt föräldrahem, fick ringa uppfostran, men med ett vackert utseende, ett i sitt slag vinnande sätt och en liflig tunga öppnades världens portar för honom — åtminstone på glänt. Han hade försökt litet af hvarje, varit i handel, tänkt bli artist, och för närvarande kallade han sig agent, och han gjorde verkligen några små affärer i whisky och cigarrer. En hufvudsak var att skickligt lotsa sig fram till dess Fortuna i ett gunstigt ögonblick skulle räcka honom handen. Hela hans existens berodde af hans jakt efter fina och inflytelserika bekantskaper, och denna jakt var ett herkulesarbete. Ingen fick undgå honom, alla kände han. Han var tjänstaktigheten, uppoffringen

själf. Han förde en fullständig förteckning öfver alla sina bekantas födelse- och namnsdagar och försummade sig aldrig. Till damerna sände han de näpnaste buketter, erbjöd sig att stå i kö till operapremiärerna och tog af sina egna pengar till »förköpet». Han lönades med bjudningar till middagar och supéer. Han arrangerade sällskapsspektakler, tablåer, sommarutflykter och slädpartier och uti allt satte Ville Sten lif i spelet.

Han släpade verkligen ut sig, men när natten kom, låg han utan sömn och stirrade framför sig. Då räknade han kolumnerna: »i morgon omsättning . . . i öfvermorgon likaså — tre . . . femhundra» — och så slumrade han oroligt in. Och när morgonen kom, började jakten; då söktes de förmögnare och anseddare vännerna »för att få det ärade namnet på obetydligheten». Ville hade sitt system, det gick i tur och ordning, ty att komma ständigt tillbaka till en och samma person dugde ej.

Men åren gingo, han var trettio år, nu hade slutsumman växt honom öfver hufvudet, och ännu hade Fortuna icke visat sig. Det hade blifvit en fix idé hos honom att lyckan skulle komma öfver honom i form af ett guldregn ur ett par kvinnohänder. Och hvad kvinnorna beträffar, voro de så vänliga mot honom. De skrattade åt all hans älskvärdhet, och då han försökte att vara öm, skrattade de ännu mer. Nej, han hade icke rätta tonen; bakom

de elegant fadda orden låg något kallt och bakslugt; det kom ej från hjärtat och gick icke dit. Den finbildade kvinnan förnam icke själens rena silfverklang i orden, hon sökte fåfängt intelligensens adel under den ganska vackra ytan. Det gick inte. Han hade blifvit festernas clown, en vanlig sällskapsapa.

Ville kände nederlaget, men han tänkte: »nog finns det väl rika giftaslystna kvinnor någonstades! Om jag skulle skrifva en riktigt 'stilig' friareannons!» Sagdt och gjordt! Ville skref:

»En ung, intelligent man önskar till följeslagerska genom lifvet en ädel kvinna med förmögenhet. Han är fattig, men med energi och kraft att skapa sig en framtid, om blott vägen något jämnas för honom och han kan få njuta lyckan i ett fridfullt hem. På ålder fästes mindre afseende än på hjärtats godhet. Allt skämt undanbedes. Svar etc.»

Det var dagar af oro och väntan, men snart ingingo några svar. De flesta voro dock uppenbart skämt. Men ett fäste Villes uppmärksamhet. Det var skrifvet med en elegant piktur och af allvarligt innehåll: »Det vore möjligt att personlig bekantskap kunde inledas, men man borde förstå att en bättre dam ej förr än hon genom brevväxling lärt känna personen, kan inlåta sig på några möten. Hon ägde en större,

själfständig förmögenhet, men bad nu om fullständig upplysningar jämte fotografi. Hon skulle af brefvets innehåll döma mannen. Tystlåtenhet utlofvades.»

Nu voro goda råd dyra. Skulle han våga blotta sig? Men brevet lät uppriktigt. Att våga är att vinna! Han satte sig ned att svara. Det var ett kinkigt göra, men hur det var, så gick det. När han genomläst brevet, blef han riktigt förtjust i sig själf. Han utvalde sin bästa fotografi och afsände alltsammans.

Svaret lät ej vänta på sig. Man hade glatt sig åt den manliga tonen i brevet och ville våga ett möte. Platsen skulle blifva vid Linnés staty precis klockan 2 följande söndags middag. Igenkänningstecken för honom skulle vara en pappersrulle, och hon skulle draga upp en näsduk med blå bårder ur sin klädningsficka.

»Vivat! Var det verkligen sant? Hon skulle komma! Haha! hvad kvinnorna ändå äro dumma!»

Söndagen kom. Elegant som en kunglig kammarjunkare, med pappersrulle af finaste velin i hand, skyndar Ville mot Linnéparken, där barnen leka under jubel och barnvagnarna rassla på de finkrattade sidogångarne.

Ville är förargad öfver att det är så mycket folk och att mötesplatsen icke valdes mera af-sides. Han vankar af och an och slutligen slår han sig ned på en soffa, där han har fri utsikt åt alla håll. Där kommer en dam och styr

kurs rätt på honom. Elegant är hon — men det var ett troll att se ut! Gud vare lof — det bar förbi! Men se där — aj, så förargligt, där nalkas ett ungt, nygift par, som Ville träffat i några familjer! De skämta, skratta och hviska, såsom kära bruka. Lyckligtvis tyckas de icke märka Ville, där han sitter med sin pappersrulle, oaktadt deras blickar hastigt flugit öfver hela raden af säten. Nu äro de rätt framför honom. Den unga frun för hastigt handen till fickan och drar till hälften upp sin näsduk under ett kväfdt skratt. Ville bleknar, han biter sig i läppen, han vill skrika, men måste lugna sig tills det unga paret är borta. Då rusar han upp och gnisslar fram: »Satan! Jag är lurad, jag är förlöjligad!»

Skämtet var kanske grymt, men sällskapslifvets charlataner behöfva ett straff. Det unga paret hade under skämt och löje svarat på annonsen. Då de fingo se, hvem annonsören var, ville de ge honom en läxa att en annan gång ej underskatta den bildade kvinnans takt och finkänsla.

Det var efter utståendet af alla dessa vedervärdigheter vi lämnade Ville framför sin spegel, beundrande sig själf. Plötsligt stannade han, slog sig för pannan och ropade:

»Kors, sådant nöt jag är! Jag glömde ju

tjocka slaktarfrun och hennes rödfnasiga dotter, som jämnt hängde efter mig i Norrtelje i somras. Hon lär vara rik, har två stenhus! Fort en adresskalender — jag gör genast visit.»

Den där visiten var till sina vidare följder särdeles viktig för Ville. Efter ett par månader var allt klart. Ville fick tjocka fru Rundlund till svärmor och den rödfnasiga trettiosexåriga Beata till fru och fick åtminstone del i räntorna af de båda stenhusen. Men Ville kände sig lugn först när prästen bakom kullerstolarna sagt »amen». Då drog han en lång suck och hviskade för sig själf:

»Räddad!»

Roddarmadammer.

Det var i »den gamla goda tiden», som det ju heter, eller närmare sagdt, på femtio-talet då Stockholm ännu hvad yttre habitus beträffar hade ett obestridligt småstadsmässigt tycke. Ännu i slutet på femtiotalet voro Stockholmsgatorna förskräckliga att trafikera med sina små kullerstenar och sina gropar och utgjorde en verklig tortyr för alla som hade ömma fötter. Jag vet blott en stad som nu kan jämföras med forna dagars Stockholm i fråga om gator och det är Visby.

Hvad kommunikationerna i öfrigt beträffar, så lämnade de ofantligt mycket öfrigt att önska. På de knaggliga gatorna rullade fram en och annan klumpig droska, körd af en kusk som var trasig och illa klädd och därtill merendels berusad, hvarför det var riskabelt att anförtra sig åt honom. Hvad sjöförbindelserna mellan de olika stadsdelarna och de närmaste omgif-

ningarna angår, så förmedlades de egentligen endast af roddbåtar, med sina besättningar af gamla duktiga, men argsinta madamner, om hvilka historier ännu lefva och icke så snart dö bort. Deras stora oformliga båtar, rymmande ända till en trettio personer, gingo mellan staden och söder, till Karlberg, mellan Bomslupstrappan och Djurgården, mellan Ränthälsaretrappan och Danviken o. s. v. Den första konkurrens som uppstod med roddbåtarna och deras madamner, var då vefbåtarna, förda af dalkullor, inrättades i midten af 1840-talet. De slogo genast an på allmänheten, ty först och främst voro båtarne mycket proprare och framdrefvos betydligt raskare, och vidare voro »kullorna» i sina treffliga hemlandsdräkter mycket angenämare att ha att göra med, än de grofkorniga och ovettiga roddarmadamnerna. Men det dröjde ej länge, förr än det utbröt öppet krig mellan de båda flottiljerna och deras besättningar, och sjödrabbningarna utkämpades helst i trånga passager såsom t. ex. i Karlbergskanalen. Hela skurar af ovett haglade då från roddbåtens »madamner» öfver vefbåtens rökkindade »kullor», hvilka besvarade karteschelden på sitt lugna och småkvicka sätt, hvilket endast ökade harmen hos de förra. Att vara med och åhöra sådana »meningsskiften», var sannerligen icke angenämt, isynnerhet icke för damerna, hvilka sökte gömma sina rodnande ansikten bakom parasollen. Och icke var det

stort lönt för en kavaljer att söka nedtysta furierna, ty då fick han strax »sin varma mat» serverad.

Men tiden skred obevekligt framåt. Jag tror det var 1857 som de första ångbåtarne Ägir och Ran började trafikera Djurgården. Dessa, ganska stora för en så liten trade, lade till vid Beckholmen, hvarifrån passagerarne fingo taga sig fram till sin »lustgård». Det var nog litet krångligt, men stockholmarne voro stolta öfver sina båda ångbåtar och allt mera sjönko roddbåtarna i deras aktning. I början af 1860-talet fingo våra små ångslupar mera fart och snart växte deras antal till en hel flottilj. Sen var det ej lönt för madammerna att konkurrera längre. De öfverallt framilande »små odjuren» höllo ofta i början på att gå öfver de gamla träpråmarna och förgäfves var det som de väderbitna madammerna grälade och svuro, så att molntapparna kunnat ramla ned vid deras anatemer öfver nya tiders dumma påhitt.

Stackars madammer! De ansågo sig såsom offer för civilisationen och det vore de ju ock. De hade ju under årtionden släpat ut sig på roddarbänken för sexstyfrar och treskillingar banko och nu skulle äfven denna lilla förtjänst tagas ifrån dem. Men deras minne lefver, som sagdt, i många roliga historier och anekdoter. En gång hade ett par båtlag vid Bomslups-trappan kommit i strid med hvarandra. Okvä-

dinsord haglade, och folk stannade* på kajen för att åse kalabaliken. Strax bredvid de stridande befann sig en ung sjömanspojke, sysselsatt att tjära sitt fartyg. Han lät emellertid den långa tjärborsten hvila, för att höra på grälet. Slutligen steg förbittringen hos en af gummorna till den grad, att hon bad sin motpart kyssa sig — ja, *hvar* vill jag låta osagdt. Samtidigt drog hon för bättre verkans skull upp sina kjolar. Nu passade sjömansgossen på med tjärborsten och gaf gumman en ordentlig tjärkyss midt i hennes aktergalljon, med den effekt att striden afstannade under en sista långrandig svordom, ackompagnerad af åskådarnas högljudda munterhet.

Än i dag, när någon större örlogsman från främmande land ligger på Stockholms ström, kan man få se en och annan af de gamla roddbåtarna vid bryggorna, väntande på att få föra ut passagerare till det främmande fartyget, men båtarnes rodderskor äro af ett helt annat släkte än förr, det är en ny generation, mer human och välvillig än den gamla. Den gamla typen är för alltid borta. Den hör till det Stockholm som gått.

När "Ulfåsamarschen" komponerades.

Det var visst hösten år 1865, om jag minnes rätt, som »Bröllopet på Ulfåsa», Frans Hedbergs mästerliga och fosterländska skådespel, uppfördes för första gången i Stockholm. Ryktet hade redan spridit sig långt dess förinnan om att i stycket skulle uppträda alla våra förnämsta skådespelare och skådespelerskor, bland andra fruarna Hvasser och Swartz, samt hrr Dahlqvist, Elmlund och Kinmansson m. fl. Man repeterade ifrigt. Och stor omsorg och kostnad ägnades åt det storslagna styckets iordningsställande och vackra uppsättning.

Frans Hedberg var då ung och själf särdeles öm om sitt skötebarn och önskade naturligtvis allt så stämningsfullt som möjligt. Sålunda fann han med skäl, att till bröllopståget i tredje akten borde vara musik i någon passande medeltidsstil — det skulle betydligt höja

effekten. Hedberg vidtalade den talangfulle August Söderman, att han skulle åtaga sig värfvet att skrifva musiken, och alla visste, att den då både skulle bli originell och snillrik; men Söderman, ofta butter och kärf, ville alls icke vara med om saken — han tyckte »att Bengt Lagman och Sigrid den fagra mycket väl kunde blifva gifta utan musik och lika lyckliga för det». — Hans vägran var outhärlig, ehuru teaterdirektionen förenade sina böner med författaren.

Så en vacker vårdag enades Frans Hedberg, Aug. Söderman och dekorationsmålaren Fritz Ahlgrenson om att man skulle taga en vagn och fara ut och äta middag på Stallmästaregården. Sagdt och gjordt. Man gaf sig åstad under strålände vårhimmel och med lika strålände humör. Under vägen sökte Hedberg, understödd af den lefnadsglade Ahlgrenson, att ytterligare öfvertala Söderman att ändra sitt beslut. Men denne endast rynkade ögonbrynen och skakade på hufvudet.

Då man anlände till det gamla välkända vårdshuset, beställdes en god middag i ett rum en trappa upp, där man skulle få vara ostörd. Middagen kom och befunns vara förträfflig, stämningen var glad och skämtet flödade. Slutligen steg man upp från bordet och tände sina cigarrer och slog sig ned igen för att låta maten smälta. Men Söderman stälde sig vid fönstret och började trumma på rutan, först

sakta och så hårdare, i takt, en egendomlig rytm, som härmade pukans dån på afstånd . . . Snart voro alla tio fingrarna med och rytmen blef allt kraftigare utpräglad. Hedberg och Ahlgrenson sutto stilla och lyssnade, under det de sågo på hvarandra. Slutligen vände Söderman sig om, gick fram till det uppslagna pianot, satte sig ned och spelade det samma han förut markerat på fönsterrutan, men nu fullständigt, med den rikaste färg och karaktär. Därpå vände han sig om på stolen, såg på Hedberg och sade leende: — Hm, är du nöjd med det så här, bror Hedberg? — Hedberg sprang upp och omfamnade den snillrike kompositören, som lugnt tillade:

»När vi komma hem skall jag skrifva ut marschen och sedan återstår blott att instrumentera den, så är det färdigt.»

Sålunda kom »Ulfåsa-marschen» till, denna musik som väl skall lefva lika länge som själfva skådespelet. Denna musik som hänförde icke blott vid dess första uppförande, utan sedan under årtionden spelats af hvarje musikkapell öfver hela landet och ljudit från orglarna vid de stora kyrkbrudbrölloppen på landsbygden.

Hvarför den blifvit så populär är väl därför att den är så *äkta svensk*, det är toner ur själfva *folkets själ*.

En opera-maskerad för 33 år sedan.

Det var år 1867, som Sveriges riksdag beslutat nedsätta teaterns statsanslag från sjuttiofem tusen till sextio tusen kronor. Denna minskning gjorde ett ännu större deficit i teaterns tillgångar, hvilka visade en tillräckligt stor brist förut, hvilken månad efter månad måste täckas med tillfälliga lån. Konung Karl, som ständigt fick släppa till medel, var ej heller belåten och uppmanade hofmarskalken och teaterchefen herr af Edholm att finna något medel att fylla bristen — bäst han gitte.

Nu voro goda råd dyra. Herr af Edholm sammankallade sina trogna, herrar Hwasser, Wijkander och Dumrath, och bad dem säga sin mening om ett sätt att förstärka den utarmade teaterkassan, på det man åtminstone för tillfället måtte få en hjälp. Dumrath, alltid uppfinningsrik, föreslog att man skulle anordna en maskeradbal — en riktigt elegant sådan, i

hvilken hela den högre societeten kunde deltaga, och efter åtskilliga invändningar rörande *konstens* höghet och möjliga missljud från pressens sida, beslöts att man skulle våga försöket.

Scen och salong anordnades i ett nu till en enda stor balsalong, den stora förstugan åt Gustaf Adolfs torg inreddes till kapprum och hufvudentrén leddes genom den kungliga logen ned i salongen. I foyerna blef buffeter och inne på barnteatern samt å operakällaren skulle man supera. När allt var färdigt erbjöd det hela en verkligt praktfull anblick i sin strålande belysning. Hvad biljettförsäljningen beträffar hade man anordnat så, att inga biljetter finge säljas åt den förstkommande, utan en hvar skulle antecknas på kansliet, med uppgifvande af namn och samhällsställning. Priset sattes så högt som 15 kronor för herre och tio kronor för dam, men icke för ty voro listorna fulltecknade på två dagar och visade en bländande samling ur de främsta klasserna, allt ifrån hofvet, ned till grosshandelsvärlden och våra yngsta gardeslöjtnanter. Balen skulle afdansas fettisdagen, och så var allt klart.

Men under mellantiden var pressen ingalunda stum. Den anföll dagligen teaterdirektionen med skarpa skott. Pressen bar konstens fana högt och tyckte att det var en skandal att kungl. teatern skulle konkurrera med De la Croix och gubben Wallmark, och de som värst

finjo sitta emellan var herr af Edholm och Karl XV. Man sade att någon maskerad ej förekommit å operan sedan den 16 mars 1792, då Ankarströms skott fälde en af Sveriges störste konungar, och att man af pietet för det minnet ej på nytt borde införa det bruket, utan fortfarande låta teatern vara ett sånggudinnornas tempel och inte en vanlig fröjdlokal.

Men det var naturligtvis för sent att ändra, och fettisdagen kom.

Redan tidigt strålade operafasaden i rikaste belysning och Gustaf Adolfs torg var fyllt af ekipager, som aflämnade sina balgäster. Uppför trapporna, genom rika växtdekorationer, strömmade masker i granna dyrbara kostymer, herrarna dock för det mesta i frackdräkt, men här och där såg man dock en båld riddare, en trubadur eller ock en enkel men treflig bonde i sin hemortsdräkt eller ock en glad pjerrot. Alla teaterns sujetter och äfven dess ungdomar hade fribiljett, men voro uppmanade att vara kostymerade för att sätta lif i taflan — hvilket ock efterkoms. Sålunda var Joh. Jolin kostymerad som värm-landsbonde och Viktor Dahlgren som smålän- ding och utförde sina roller på ett oeffterhärmligt sätt.

Snart ljöd musiken och sedan den första svenska stelheten var bortblåst, befann sig balen i full gång, fastän det låg en viss förnäm sordin öfver den ystra glädjen, ty publiken var verkligen utvald denna gång. Man visste ju äfven

att både konungen, drottningen och prins August maskerade befunno sig bland gästerna. Sålunda visste vi, teaterfolk, att klädloger voro ordnade såväl för kung Karl som prins August och att båda under aftonen ombytte kostym väl en fem, sex gånger. Karl XV uppträdde bland annat i en sotores skepnad och prins August som trollkarl.

Emellertid fortgick dansen med lif och lust och däremellan sköttes konversationen och det glada karnevalskämtet på bästa sätt. Det var nu som skådespelerskan Gurli Åberg, klädd som zigenerska, kom fram till herr af Edholm, som var omaskerad, tryckte något i hand och sade: »det *var* du, det *är* du, och det *blir* du!» Då teaterchefen öppnade handen låg däri en *hasselnöt*.

Gustaf Fredrikson hade en god del af aftonen på diskret sätt förföljt en mask, utklädd som pepparkaksgumma och som på armen hade en korg med dylika kakor. Slutligen stötte de samman och gumman räckte korgen, bjudande sina pepparkakor. Fredrikson tog en och åt samt sade leende och med en djup bugning: »Sådana här goda kakor har jag ätit på Ulriksdal, kanske receptet är därifrån?» Gumman skyndade att blanda sig i mängden — det var drottning Lovisa.

Men så småningom försvann den eleganta världen och snart återstod endast ungdomsskarorna, hvilka pokulerade här och där i

bersåerna samt vid champagnesupéerna nere på Operakällaren, där det gick hett till ända in på småtimmarna; och att här gick helt oförbehållsamt till, är ju ganska naturligt. Den tidens unga adelsjunkrar och fina grosshandlare kände icke några konventionella band, när vinet steg dem åt hufvudet.

Det sista jag mins af aftonens fest var när jag för att gå hem passerade den redan halfmörka scenen. Jag fick där se en liten gubbe, stående midt i salongen, vaggande som en pendel på sina kobenta fortkomstledamöter. Det var gamle Vilhelm Nyfors. Jag frågade: »Hur står det till, farbror!» — »Bra, min gosse, men ser du — st-od ja-ag icke så säkert mot väg-gen, så tril-la jag i-kull!»

»Vill farbror jag skall hjälpa?» »Dra' du för tusan eller gå-å och lä-ägg dig.» — »Det är just hvad jag tänker göra» — sa' jag och lämnade Nyfors åt sitt öde.

* *
*

Ja, det var i korthet den första operamaskeraden på nittonde århundradet och den följdes af några flera. Teaterdirektionen hade »blodat tand» och den tyckte att en 10 eller 15 tusen icke voro dumma att få för så godt pris. Men de följande maskeraderna urartade småningom till fullständiga »muffbaler» och ingen bättre familj kunde ens tänka på att vara

med. Mycken smälek rönte teaterdirektionen och detta nog med rätta, och snart vid åttio-talets början upphörde maskeraderna af sig själfva, efter att ha satt en icke obetydlig fläck på herr af Edholms teaterregemente.

Stockholms källare för 50 år sedan.

Om än våra blåbandister och goodtemplare slå sig för sina bröst och påstå att vi svenskar och isynnerhet vi hufvudstadsbor supa så förfärligt, så är det dock ett faktum, att tillfälle därtill gifves mycket mindre nu än för exempelvis jämt femtio år sedan.

Det är nog sant, att på våra nuvarande »guldkrogar» och varietéer det kan gå ganska »hett till», men den stora massan af allmänheten har dock icke så rika tillfällen att lätt och rikligt njuta af drufvans safter som förr i världen. Det ha våra lagstiftare satt ett stort P för — och väl är nog det.

Det ligger just framför mig en lista, uppgjord af Öfverståthållareämbetet den 24 augusti 1849, hvaraf framgår att Stockholm då ägde icke mindre än 524 vanliga krogar eller så kallade »tracteursställen», där brännvin och

andra destillerade drycker utskänktes. Oj, oj, hvad det måste ha supits!

Nu för tiden äger Stockholm, oakadt sin enorma tillväxt, icke mer än omkring 90 krogar, hvilka arbeta under de mest stränga ordningsregler.

Af vinskänkar, de egentliga källarne med fullt ordnad mathållning, samt vinhandlare, hos hvilka dock den tiden fick säljas ända ned till ett kvarter punsch, konjak och vin, funnos vid samma tid burskap utfärdade för 85 personer.

Det är just till några af dessa gamla källare, vi här vilja hålla oss, så mycket hellre som de äldre bland oss ännu minnas en och annan af dem, eftersom de ej alla försvunno förr än i slutet af 60- och i början af 70-talet.

Det låg en viss gammaldags kälkborgerlig trefnad öfver dessa »lokus», som förlänade dem ett visst tilldragande behag. Man trufdes i dem och mådde godt utan öfverflöd, och »flors-hufvan», man där fick, bars med jämnmod hem till »gumman», där den snart bortblåstes af sparlakansläxans friska munväder.

Låtom oss i andanom göra en titt in på några af de förnämsta och mest kända af dessa gamla ärevördiga ställen, som säkert väcka angenäma minnen.

Om vi skulle börja med *Börskällaren*. Den låg, som än i dag, i Börsen, hade samma ingång som nu från Börsgränden och har föga skiftat gestalt. Till vänster låg den lilla mat-

salen, som nu har försvunnit, och till höger de två små schweitzerirummen, hvilka ännu finnas kvar och i hvilka än i dag börsens matadorer slinka in och få sig en »pinne portvin». I matsalen, där för femtio år sedan mest endast frukost och kvällsvard serverades, residerade bakom den lilla disken källarmästaren *Lars Mobach*, en toujours gubbe med tämligen trind mage och glesnadt hår, öfvervakande själf serveringen — en gammal god sed hos den tidens källarmästare. Det fanns inga »hofmästare» den tiden. Mobach var vän och bror med halfva Börsen och omtyckt för såväl sin redbarhet som för sitt gemytliga sätt.

Hålla vi oss tillsvidare i staden inom broarna, så kunna vi gå ned till källaren *Dufvan* i hörnet af Stora Gråmunkegränden och Västerlånggatan. Här höllo handlandena vid nämnda gata till och dessutom en liten fast stam af unge ämbetsmän i verken.

De två små rummen till vänster erbjödo en hemtreflig, men ytterst enkel anblick. Fönstren täcktes af röda jalousier och golvet var öfverströdt med sågspån och doftande granriskvistar, så som man än i dag får se på våra bolagskrogar. På disken stodo alltid en mängd små karotter, öfvertäckta af ståltrådshufvar — för flugornas skull — och här kunde gästerna välja hvad som smakade dem, en bit stekt laxrygg, inlagd ål, köttbullar eller kallt refbensbjäll. Det fanns goda saker på det flitigt frekventerade

stället, och värden, *Frans Ludvig Brinck*, var outtröttlig att förorda det bästa. Själf sprang han mellan borden och serverade, biträdd af sina kyparpojkar i blå förkläden, hvilka voro artiga och uppmärksamma, utan att uppmuntras med drickspengar, hvilket icke brukades af annat än af gamla rika stamkunder, och då vid jul och midsommar. »Dufvan» är död för många år sedan och stenbilden öfver porten lär finnas på Nordiska museet.

Vid Myntgatan 1, där nu Svanströms pappersaffär är belägen, låg *Sveriges Vapen*, som den tiden innehades af *Per Adolf Hellander*. Här höllo Öfverståthållareämbetets herrar och det högre polisbefälet till. I våningen en trappa upp brukade den tiden ett sällskap kalladt »Sångens vänner» samlas en gång i veckan, och det sällskapet räknade flere af hufvudstadens bästa röster bland sina medlemmar. Men enkelheten i trakteringen var lika, en bål punsch och en sexa till en riksdaler riksgäld — se där allt.

Skomakarekällaren i n:r 6 Slottsbacken innehades af *Edvard Svensson*, och här gick ofta om aftnarna mera högtidligt till, då Skomakareämbetet hade sina sammankomster eller sina små »speljuntor», men för öfrigt var källaren ett ställe, där man åt billigt och bra, liksom på de flesta håll den tiden. Jag har just framför mig en räkning från *Sveriges Vapen*,

som — ehuru den förblef obetald — kan ge en liten föreställning om prisen den tiden:

Smör, ost, rädisor o. brännvin för 4 à 12 sk.	1 riks.
Fyra biffstekar med potatis	» 12 » 1 »
2 helb. öl	» 6 » 12 »
1 » portvin	à 1 riks. 24 » 1: 24
4 pinnar därtill	à 6 » 24 sk.
4 kaffe	» 6 » 24 »
4 konjak	» 8 » 32 »
Riksd. 5: 20 sk.	

Och lika billigt var det nästan öfverallt.

På Lilla Nygatan 10 låg *Norges Vapen*, som innehades af *Bernhard Oskar Engdahl*. Det var ett gammalt och bra ställe, hvilket hade sin särskilda märkvärdighet däri att Emilie Högqvists bror, skådespelaren och den store slarfven Jean Högqvist, en tid där var kypare.

Den gamla politiska källaren *Freden* vid Österlånggatan och Järntorget innehades den tiden af *Anders Thunström*. Här höll efter gammal tradition under riksdagen bondeståndet till i de små rummen en trappa upp, under det att där nere i den granrissmyckade stora salen bankens och tullens herrar intogo sina frukostar, då tiden så tillät.

Det är nog säkert att vi springa ifrån några källare, när vi begifva oss öfver slussen till Söder, men jag tror icke att de äro så särdeles märkliga.

På Söder ha vi då — icke Pelikan, ty den hade då ej ännu fått det namnet — men *Henrik*

Oskar Gyllenpalms frekventerade källare i Bryggareämbetets hus n:r 4 Brunnbacken. Här lefdes på en vida större fot än i staden den tiden och här serverades beställda middagar samt dessutom stora bröllop och begrafningar. Källaren disponerade också en för den tiden magnifik festvåning.

I n:r 4 vid Södermalmstorg låg källaren af samma namn, som för femtio år sedan innehades af *Erik Josef Blag*. Det var ett muntert »loкус», och det var i denna lokal det stora militärslagsmålet på 1840-talet försiggick, hvilket slutade ute på torget, där omsider hela högvakten deltog i detsamma med lif och lust.

Slutligen hade vi *Björngårdskällaren* vid gatan af samma namn, kanske en af Stockholms originellaste källare. Pittoreskt belägen var den med sin lilla trädgård och sin originelle värd, »gubben Brandström», far till nu aflidne innehafvaren af källaren Linnéa. Det var »gubben Brandström», som lär ha uppfunnit eller återinfördt de s. k. stenborgarne med ty åtföljande kryddskorpa och svagdricka. Här på Björngårdskällaren höllo småborgarne till, bryggare och tunnbindare, och här lär ha gått hett till i »den gamla goda tiden».

Och nu taga vi ett skutt öfver till Norrmalm.

Operakällaren fanns förstås redan då och innehades af *Tjulander*, men den var då ej ett första klassens matställe som nu. Det var helt andra seder och fordringar då. Till »Opris»

gick man på förmiddagarna och aftnarna för att få sig en »bit» och en sup, möjligen ett par glas vin eller några stenborgare, och om aftnarna för att dricka mahognifärgade toddar och höra huru »aktörerna spelte däruppe». Här träffade man Stockholms kvicka karlar och ibland äfven landets snillen, och hade man ingen personlig bekantskap bland dem — så kunde man ju alltid höra på. Och det var nog så roligt det.

Alldeles i närheten låg »*Hörnan*», Jakobs torg n:r 1, hvilken innehades af *Johan Vilhelm Engdahl*. I dess små krypin dvaldes ungefär samma publik som på Operakällaren. Rummen voro så små, att när i en senare tid Karl Johan Uddman och hans tjocka bror, sockerbagarn, sutto därinne, var det icke möjligt för någon annan att komma in.

Kastenhofskällaren fanns den tiden äfven, men låg där nu Hôtel Rydberg reser sin stolta fasad åt torget. Men den måste då ha sjungit på sista versen och publiken trufdes ej. Det var också otrefliga gäster i »våningen inunder», nämligen tjuvar och bofvar, ty där var ranskningshäkte.

Men gamla *Tre Remmare* n:r 47 Regeringsgatan frodades i all sin enkla, minnesrika glans. Den innehades då af *Herman Julius Gelin*, hvilken här gjorde så goda aflärer, att han blef en rik man, något ganska ovanligt i det yrket den tiden. Isynnerhet lär »skrubben n:r 4» varit upptagen af små kotterier hvarje afton året om

Den tiden fanns det också en stor och förnäm restaurant i *Hotell Brunkeberg*, hvilken innehades af *Karl Johan Morell*. Den var ett tillhåll för officerare, som där intogo sin middag, för öfrigt var den äfven afsedd för större tillställningar.

Dessutom funnos ännu väl ett tiotal restauranter på Norrmalm, men de voro måhända af mindre betydelse, hvarför vi förbigå dem. Det gamla Ladugårdslandet var däremot styfmoderligt behandladt, ty där funnos den tiden ytterst få. Publiken drog sig den tiden, liksom nu från det stora, eleganta Östermalm, hellre ned åt centrum.

När vi så till sist tänka på alla utvårdshus som den tiden funnos — Franska vårdshuset, Blå porten, Norrbacka, Hagalund, Stallmästargården, Lidingöbro, Surbrunn, Snickarkrogen, Nacka, Liljeholmen — så finna vi att sannernligen det borde ha gått någon nöd på våra förfäder. Nog fanns det öfverflöd på både mat och dryck, om äfven i enklare form och — till billigare pris. Det fanns inga guldkrogar — och det hade måhända sitt stora behag, på samma gång man bestämdt hade minst lika roligt som nu.

Mitt första skådespel.

Färgskimrande, drömuuppfyllda ungdom! Härliga tid, då man är sexton år, då fantasien målar framtiden i idel guldglans, då intet synes svårt och omöjligt, och intet mål för högt att icke kunna hinnas. Denna härliga, fantasifyllda tid är helt visst den skönaste i en människas lif och förmår ännu i ålderns höst, då vårt hår börjat gråna och lifvets missräkningar lagt sin isskorpa kring sinnet, att locka fram ett mildt leende på våra läppar och väcka till lif en solstråle, ehuru matt, i vårt öga, som påminner om vår ungdoms maj med alla dess späda vårblomster.

Hur mycket stort och skönt och ideelt ha vi icke litet hvar af oss drömt vid denna ålder! Hvem skulle icke blifva något utmärkt i världen, en mänsklighetens välgörare, en stor skald eller diktare, eller en ädel konstnär, som skulle kunna

förljufva det mänskliga lifvet! Eller ock kanske den, som i sina ådror kände blodet brusa med vild fart och att den unga kraften spände muskler och senor, drömde sig såsom hjälte på slagfältet under segerfanor, till förtryckta folks försvar och återupprättelse. Hvad helst vi drömde — något skönt och ljuft var det, och sagobilderna badade sig i himlens klara ljusfloder.

Jag sitter här nu, redan åldrad och böjd, och får fatt i ett gammalt gulnadt manuskript, hvilket jag skref vid femton, sexton års ålder. Jag bläddrar däri och läser och ler, men på samma gång vaknar minnet af de känslor och de stolta drömmar, som behärskade mig under det jag skref detsamma. Ja visst — *så* var det — jag skulle ju blifva en stor, ryktbar författare. Jag hade läst åtskilligt af Shakespeare och Schiller, och *dem* ville jag likna. De skrefvo för scenen, och den vägen var nog den bästa och genaste för att blifva känd öfver all världen. Således skulle jag skrifva ett stort skådespel som naturligtvis genast skulle göra lycka och förskaffa sin författare ära och namn. Man är föga blygsam vid sexton år. Konsten var nu blott att finna ett lämpligt ämne med historisk bakgrund — men därmed torde icke blifva så svårt.

Hvilka af den tidens pojkar ha icke slukat gamle Alex. Dumas »historiska» romaner med glupande aptit. Jag tror för öfrigt att de smaka

ännu i dag. Jag för min del hade läst dem flere gånger om, i synnerhet »De tre musketörerna», »Miladys son» och »Vicomte de Bragelonne», och denna senare läste jag nu om ännu en gång, och när det var gjordt — hade jag idén till min pjäs klar. Den episod, där Aramis-chevalière d'Herblay, biskop i Vannes, söker befria den hemlighetsfulle Marciali, som utgifves för Ludvig XIV:s tvillingbror, från Bastiljen samt uppsätta denne på sin broders tron, skulle utgöra hufvudintrigen i mitt drama, hvilket af lätt begripligt skäl sålunda fick titeln »*Järnmasken*», hvilken jag tyckte vara väl funnen och tillräckligt spännande.

Med gladt mod gick jag till verket. Jag längtade till aftnarna, den enda tid som jag efter mitt dagliga, prosaiska arbete kunde ägna åt min litterära sysselsättning, men det hindrade ej att jag under dagens id dock i hufvudet flitigt utarbetade mina figurer. Jag hade så mycket förstånd att jag helt och hållet lade romanen, originalet, å sido, sedan jag väl utarbetat planen, för att icke komma i frestelsen att göra plagiat i dialogen, något som jag sedan väl fann att jag ändå gjort mig skyldig till. Men mitt allvarliga uppsåt var dock att vara fullt själfständig och — originel.

Hur jag plitade och skref till långt in på nätterna — och hur jag deremellan låg tillbakalutad i stolen och drömde om mitt skådespels första framförande å scenen! Så här ungefär

voro mina tankar: Pjäsen uppföres naturligtvis på K. Stora teatern, hvartill biljetterna äro utsålda flere dagar förut. De förnämsta artisterna vid teatern uppträda, ty författaren har själf bestämt rollfördelningen. En andlös tystnad råder i salongen, ända till dess konungen och hela hofvet inträda, då folksången uppspelas. Författaren sitter själf med mor och syskon i en griljerad loge. Så flyger ridån i höjden och skådespelet börjar, scen efter scen, akt efter akt går och intresset stiger, skådespelarne äro alla förträffliga i sina roller och bli inropade efter hvarje aktslut. Författarens hjärta klappar af fröjd! Han har icke misstagit sig om sin kallelse. Själfva konungen nickar allt emellanåt bifallande. Nu kommer den sista stora, spännande scenen, då de båda »bröderna» stå inför hvarandra och den *verkliga* konung Ludvig med förkrossande majestät utbrister: »Känner man icke mera igen sin konung?» hvarvid musketörkaptenen d'Artagnan lugnt framträder till den arme Marciali, lägger sin hand på hans axel och säger: »Min herre, jag arresterar er!» Nu brister jublet ut — under det medlidandets tårar följa den olycklige fången. Ridån faller och skallande rop höras på författaren — hvilken dock är för anspråkslös att nu framträda. Kritiken blir också idel beröm och uppmuntran.

Ja, så där kan en stackars öfverspänd gosse drömma och fantisera, när han är sexton år.

Efter månader af arbete var ändtligen kon-

sectet till mitt skådespel färdigt, och nu skulle jag taga itu med renskrifningen. Jag skaffade mig det finaste af Bikupans skurna skrifpapper och på detta plitade jag nu så fulländadt jag kunde mina drömmars verk. Det blef en tjock lunta. Så här såg titelbladet ut — med den af mig föreslagna rollfördelningen.

Järnmasken.

Historiskt skådespel i fem akter och nio tablåer, af (namnet utsatt), efter en idé af Alex. Dumas.

PERSONERNA.

Ludvig XIV, konung af Frankrike	Hr Sundberg.
Maria Theresia, hans gemål	Fru Swartz.
Anna af Österrike, hans mor	Fru Hedin.
Marciali	Hr Swartz.
Chevalier d'Herblay, biskop af Vannes	Hr Fredrikson.
D'Artagnan (60 år) musketör- kapten.....	Hr Dahlqvist.
De Baisemeaux, guvernör på Ba- stiljen.....	Hr Uddman.
Aimy, hans dotter.....	Mlle Dahlqvist.
Tony, fångvaktare	Hr Norrby.
Herrar och damer vid hofvet. Musketörer, lifgardister, betjänter m. fl.	

Så låg då det prydliga manuskriptet fullständigt färdigt och nu gällde det blott att aflämna detsamma. Till att börja med ganska säker på min sak, klädde jag mig så väl min garderob tillät mig, tog min digra pappersrulle

under armen och begaf mig till K. teatern. När jag närmade mig det ärevördiga konstituet, började dock hjärklappningen — men jag tog mod till mig och letade mig upp för trapporna från Arsenalsgatan till kansliet. Där var ganska mycket folk före mig, hvilka alla väntade på audiens hos teaterchefen, friherre Eugène von Stedingk. Den själfsäkre kanslivaktmästaren skref upp mitt namn på en lista och bad mig sitta ned tills min tur kom. Väntan blef ganska lång, men slutligen kom min tid, och på ganska skrala ben stod jag slutligen inför den elegante, älskvärde och kvice baron Stedingk. Jag presenterade mig och framförde mitt ärende och teaterchefen betraktade mig leende genom sina guldbågade glasögon samt sade sedan fint skämtande, i det han vecklade upp manuskriptet:

»Ser man på bara — skådespel i fem akter! Det kan man kalla att börja tidigt. Hur gammal är min unge vän?»

»Sexton år!»

»Nå, då bör man hinna gå långt såsom författare. Ja, teaterns litteratörer skola få det nöjet att läsa ert opus, och som reglementet förunnar dem två månader till detta arbete, så skall efter nämnda tid svar kunna afhämtas. Farväl!»

Jag bugade mig och gick. Nedkommen på gatan, gick det ännu kring i mitt hufvud. Två månader! — hvilken oerhörd lång väntan för

ett sextonårigt sinne! Men jag fick ge mig till tåls.

Min sysselsättning under denna väntetid var att noggrannt gå igenom mitt koncept, och ju fler gånger jag läste det dess fler svagheter och till och med löjligheter upptäckte jag i mitt hemska drama, hvilka gjorde mig rent af för-tviflad. Min förra tvärsäkerhet var som bort-blåst och i stället växte tviflet alltmera. När de två månaderna voro gångna, kände jag mig som en riktig hare och beslöt för att undgå all chikan att icke afhämta något svar. Hade jag misstagit mig och min nya uppfattning skapats endast af rädsla — var mitt skådespel antaget, så fick man väl *trumma* efter mig i tidningarna. Men ingen trumning hördes af, och den stackars författaren kände sig ytterst enkel. Först då friherre v. Stedingk afgått som teaterchef och hofmarskalk Erik af Edholm kommit i stället, vågade jag åter visa mig på K. teaterns kansli — men då icke i egenskap af skådespels-författare, utan som adertonårig teaterlev, hvilken skulle kvittera sina grofva tjänstgörings-pengar.

* *

Flere år därefter var jag, då ung engagerad aktör vid de k. teatrarna, inbjuden att deltaga i det glada kotteri af skådespelare, som då och då samlades inne på Du Nord, och till hvilket hörde sådana kända personligheter som

Daniel Hwasser, Oskar Wijkander, Svante Hedin, Gustaf Fredriksson, Axel Elmlund m. fl. Man skålade och berättade historier och bland annat föll talet på teaterns arkiv och dess skatter. Oskar Wijkander yttrade då att bland det roligaste han visste var att se igenom de refuserade arbeten, där funnos, hvaribland flere voro verkliga pekoral. Bland annat hade han för flere år sedan fått fatt i ett stort skådespel, som bar titeln »Järnmasken», troligen författadt af någon romanesk skolpojke, och läsningen af denna pjäs hade hindrat honom att sofva en hel natt.

Jag kände att jag blef röd upp i ögonen, men dolde min förlägenhet i det jag tömde mitt punschglas. Jag teg emellertid med hvad jag visste om saken.

Och det är historien om mitt första skådespel, som helt visst ännu i dag hvilar bland de dammiga luntorna i K. teaterns arkiv.

När Karl XII:s staty aftäcktes.

Det är mer än trettio år sedan kung Karls glänsande bronsstod aftäcktes och det skedde icke utan strid och orolighet. Dertill var snikenheten orsak, ty man hade velat förtjäna pängar på fästligheten och den för tillfället uppförda reserverade åskådareläktaren skymde utsikten för folket, hvilket naturligtvis blef rasande och fordrade dess borttagande. Folket fick understöd af pressen och en kommitté, bestående af August Blanche, Carl Adam Lindström och Aug. Sohlman, uppvaktade Karl XV och anhöll om läktarens borttagande. Men kungen, som fruktade, att ett sådant medgifvande skulle se ut som feghet — sade ett tvärt nej, och därvid blef det.

Emellertid rustade man sig i staden och på alla teatrar att värdigt fira aftäckandet af hjältekonungens staty... allt under det oron och vreden upprörde sinnena. På kungliga

teatern inöfvades Hedbergs pjäs »Lejonet vaknar» med Elmlund såsom kung Karl, och på Mindre teatern, som då innehades af Josephson, skulle Börjesons »Ur Karl XII:s ungdom» gifvas med Valter Ahlström i hufvudrollen och där-
 efter tablåer. Högtidligheten till ära hade folk-
 skalden Per Thomason skrivit ett poem, »Karl XII», som skulle framsägas af hr Pousette, hvari
 det hette:

»Vi ha ett namn, så fosterländskt,
 Så klingande, så äkta svenskt,
 Att när det ljuder i ett lag
 Slår piltens hjärta dubbla slag
 Och ungmön af beundran ler;
 Men gubben rycker svärdet ner
 Och med ett 'hurra' klingan drar;
 Det namnet är helt kort: Kung Karl! —»

Den 29 november hade vi generalrepetition på eftermiddagen, och som alltid på Ludvig Josephsons tid, drog det långt ut på kvällen, så klockan var ungefär tio, innan det var slut. Vi hade redan förnummit att det var oro på gatorna och i torget, och vi hade brådtom att bli omklädda för att komma ut och se på detta extra spektakel. Och det var sannerligen mycket värre än man kunde föreställa sig.

Hela torget, Arsenalsgatan och Kungsträdgårdsgatan böljade af skränande människohopar, som polisen sökte skingra med hjälp af gardister — men fåfängt. Det hurrades och skreks och gjordes fåfänga försök att nedriva den

hatade läktaren, orsaken till tumultet. Slutligen anlände en skvadron af Lifgardet till häst och intog en hotande ställning på Jakobs torg. Lifgardisterna voro försedda med »chambrières», dessa långa piskor, hvilka begagnas i ridhusen, och de sågo ganska fruktansvärda ut. I ett nu kommenderades framåt, och framåt sprängde ryttarne i fullt traf, sopande framför sig folkhoparne som förskräckta veko undan. Framfarten var våldsam och otillbörlig; man red upp på trottoarerna, och pisksnärtnarne hveno i luften och lämnade efter sig blodiga märken . . .

Så där tedde sig upploppet, när vi, Pousette, Richard Wagner och jag, utkommo från teatern. Vi drogo oss ut med husraden framåt Arsensalgatan, men här var det stockning, speciellt föranledd af en skrånande pojkhop, drifven af polisens battonger, så det var omöjligt att på en stund komma vidare. Ändtligen lyckades vi komma öfver gatan, men nu hördes skrik, jämmerrop och hästtraf; det var Lifgardet som kom i full choc och red omkull allt i sin väg. Vi följde med i den allmänna flykten och räddade oss ned i den mörka Warendorffsgatan, men en pisksnärt hade tagit bort Pousettes höga cylinderhatt, och Richard Wagner hade tappat sina galoscher. Förbittringen öfver »ordningsmaktens» framfart var allmän, och isynnerhet hade Lifgardet till häst icke den dagen skördat

någon vidare ära; man påstod att ryttarna voro berusade, och det är icke så osannolikt.

Oväsendet varade halfva natten, och ännu på morgonen syntes spår efter upploppet. Hattar, käppar, paraplyer och galoscher lågo kring-spridda öfverallt — men läktaren, det stora trätofröet, stod kvar i orubbadt skick, tack vare polisens och garnisonens stridsduglighet och oförskräckta krigarmod.

* *

*

Den 30 november, hjältekonungens dödsdag, inträdde med fullkomligt lugn. Redan tidigt marscherade regementena fram med flygande fanor och klingande spel och ordnade sig i en stor fyrkant kring statyn. Sedan konungen och hofvet jämte myndigheter och korporationer anländt, bjöd konungen täckelset falla, och där stod den unge hjälten, ungdomens och sagans kung i hela sin strålande guldglans. Ett jubel skallade! — Det var blott en skugga på dagens glädje och festlighet — det var ryktet om August Blanche's död — han dog på sin *hedersdag*, ty han hade väl gjort det mesta för att statyns resande skulle bli en verklighet.

Bellmans dag.

»Bägarn blänker
Klar som en juvel.
Spegla dig! Ditt hjärta
Skall bli kvitt all smärta,
När du tänker
Blott på sång och spel.»

(Bellman.)

Den 26 juli 1793 på eftermiddagen, som gynna-
des af det härligaste solljus, syntes en man
vandra fram Djurgårdsvägen. Han var lång
och magerlagd, iförd en lång gul rock, under
hvilken syntes en röd väst och knäbyxor af
samma färg som rocken. De smala benen täck-
tes af svarta redgarnsstrumpor och på fötterna
bar han tjocka skor med något snedgångna
klackar. Men den ganska tarfligt klädda gestal-
ten kröntes af ett ansikte, hvarur ett par stora
blå ögon strålade med snilletts glans. Det låg i
dem ett dämpadt skimmer af sorgbunden glädje,
af drömmarens fjärrblickande aning, då de

blickade kring på träden, hvilka stodo i sin rika sommarskrud eller följde fågelns snabba flykt i den klara luften. Mannen gick fram förbi Gröna Lunds vårdshus, där mor Lisa stod på fatbursloftet, men vinkade honom förgäfves; han var i dag icke i *det* humöret, han ville vara ensam och drömma långt bort från världens glam. Därför sökte han sig en plats som han visste den tiden ännu var tämligen folk-tom, men där unga ekar spredo skugga och där saltsjöns vågor glittrade mellan de gröna löfven. Här slog han sig ned, skådade upp mot den molnfria himlen och drog fram lutan, som hängde på ett band under rocken. Han knäppte på strängarna, men det låg sorg i de svaga tonerna. Han tyckte sitt lif vara förfeladt, han hade ju blott varit en rolighetsminister för den stora allmänheten, och nu började man snart missakta den gamle sångaren: *hans* kung, glädjens och snillets kung Gustaf var död och trumphenhetens, tråkighetens tid hade gjort sitt intåg, han kände sig led vid hela världen. Förr sjöng han för snillen som förstodo honom, nu blef han uppfordrad af en hop dumt småfolk att improvisera. Här flög ett smålöje öfver Karl Michaels bleka läppar — han mindes just epigrammet, som han gjort åt en den tidens poliskommissarie, hvilken uppmanat honom att hitta på något roligt:

»En far hade tre barn
 Alla voro de kanaljer;
 Två blef hängda i segelgarn,
 Den tredje blef gevald'ger.»

Nej, hans härliga sångarlif var slut, hans sol dalade och hans minne skulle snart dö — liksom han själf. Skaldens och sångarens hufvud sjönk sakta mot bröstet och ögonen föllo hop. Den stackars Bellman slumrade, under det fåglarne gladt kvittrade i träden.

* *

Så var det den 26 juli 1829. På den plats, där vi sågo Bellman hvila i sömnens armar, var en ofantlig människomassa samlad nämnda dags afton. Och högst på kullen stod Bellmans byst, modellerad af Byström, rest. Och i högsätet på den uppförda läktaren syn-tes den store sångarens åldriga änka och son, dit ledsagade af Bellmans gamle vän Lars Hjortsberg. Jubel och hänförelse öfverallt. Bellmans ära och minne öfverlefva stoftet. Hans sånger skola ljuda under århundraden på folkets läppar.

»Helgd åt dessa kullars gröna runder,
 Dessa lugna vikar, skumma lunder, —
 Helgd åt nöjets, hvilans, diktens stunder
 I dina skuggor, du vänliga park!»

Och icke blott folket hyllade folkets skald.
 Konung Karl Johan och kronprins Oskar

befunno sig där, i spetsen för en lysande svit, och hälsade den vackra bysten med blottade hufvuden, under det tonerna af »Upp Amaryllis» och »Blåsen nu alla!» dallrade under ekarnas fagra kronor.

Och under århundraden skall svenska folket och isynnerhet stockholmarne fira sin främste folkskald.

»— Det fins ej tid som dessa toner söfver,
Det fins ej land som deras like har!»

Från gamla tider.

I det natursköna Värmland, en tre mil från Arvika, ligger sätesgården Hjelleskate, som i början af förra århundradet, eller närmare bestämdt år 1809, ägdes och beboddes af ryttmästaren och förre lifdrabanten hos Gustaf III, Karl Adam Roos af Hjelmsäter och dennes stora familj. Hans fru, född Bratt, hade skänkt honom icke mindre än fjorton barn, däribland åtta flickor, alla fostrade till huslighet och goda seder för att själfva en dag blifva duktiga husmödrar. Bland dessa döttrar voro Marie-Louise 17 år och Ann-Catrine 16 år, båda hurtiga och glada och fulla af sprittande upptåg, den förra sedermera gift med prosten Lagerlöf och den senare med kapten Leuhusen.

Det är från denna familj och dessa trakter som jag skall få bedja att berätta några små episoder, hvilka jag har af min gamla mormor, hvilken som ung flicka uppfostrades i Karl Adam Roos familj.

Det var svåra tider då. Fattigt var landet och därtill hade vi krig med Ryssland, nöd och sjukdom i landet och därtill missväxtår. Men här i denna afkrok af världen kände man mindre af landets alla olyckor och lefde ett jämförelsevis lugnt lif, om äfven brödet var knappt. Knappt var det också med upplysningen den tiden, folket var okunnigt och mycket vidskepligt och trodde mera på f-n och troll, än kanske på Gud och hans änglar.

Ryttmästare Roos hade fått en dräng från Vestgötabygden som hette Anders; han var stor och stark, men på samma gång mycket lat, så han aldrig ville göra något och därtill var han ytterst vidskeplig och därför ofta utsatt för flickornas skämt. En gång skulle det malas i kvarnen, som låg straxt vid gården på en höjd. Fröken Marie-Louise, som hade bestyret med hembaken, stod och mätte i rågtunnan, under det Anders stod bredvid och misstänksamt kliade sig bakom örat.

— Seså — sade Marie-Louise muntert — tag nu säcken och bär i väg, Anders!

— Nää, 'ocken kan bära en sådan börda upp för backen? Nää, det kan inte jag.

— Hva' är han för en karl? — skrottade fröken — hugg tag i säcken och hjälp den upp på min rygg, så ska' Anders få se på annat!

Och i ett nu låg rågtunnan på den unga, starka adelsfrökens rygg och hon gick säkert

upp för backen, bärande den tunga bördan. Sådana flickor fanns det den tiden!

— Se så, Anders, värre var det icke — mal nu och Guds frid!

Anders blef ensam och det tyckte han mindre om, ty han var mörkrädd, men när han väl tändt sin lykta blef han vid något bättre mod. Det var sent på hösten och blåsten hven i knutarna och mörkt var det. Snart var kvarnen i gång och Anders satt och gnolade på en hembyggsdåse.

Men Marie-Louise och de andra flickorna beslöto att spela den dumme Anders ett spratt. De togo i stallet en sele med bjällror och lade öfver axlarna, samt begåfvo sig upp till kvarnen, kring hvilken de sprungo rundt under ett förfärligt väsen, och så gömde de sig. Snart fingo de se Anders i dörren, där han försiktigt och förskräckt tittade sig omkring. Så snart han dragit sig tillbaka, började dansen på nytt, och åter Anders ut och spanade med darrande ben. Slutligen tredje gången stod han icke ut längre, han störtade ut och ned för backen, som om han haft den onde i hälarna och kom in i drängstugan, förklarande, att alla trollen voro vid kvarnen! En annan, modigare, fick gå och mala i den stackarns ställe.

En annan gång hade de mindre flickorna på Hjälseskate funnit på att göra hönsen på gården kollriga. De hade nämligen blandat brännvin i hönsens gröpe och afvaktade sedan

effekten som icke uteblef. Det var en finngumma som hade hönsgården om hand, och denna kom inrusande till fru Roos och skrek att alla hönsen voro förtrollade och att den onde varit i höns-
huset! Hela familjen skyndade dit och fick då se en lustig syn. Somliga af fjäderfäna åkte på stjärten, andra hoppade på ett ben och åter andra sökte hoppa upp på pinnarna, men trillade ned igen och omkring gick finngumman och vred händerna. Det var ett elände, men lyckligtvis hade hönsruset en snar öfvergång och följande dag var allt åter som det skulle vara.

Att vidskepelsen icke ens var främmande för prästerna på landet den tiden, kan man finna af följande historia från By socken i hvilken Hjälleskate låg. Sent en höstkväll fick prästen sockenbud och han måste, åtföljd af klockarn, in i kyrkan för att hämta nattvards-tygen. Såväl prästgården som klockargården, lågo strax invid kyrkan.

Nå, prästfar och klockaren kommo, men bägge stannade plötsligt, då de inifrån fingo höra ett märkvärdigt buller. Det bultades inifrån på kyrkporten. Bägge sågo på hvarandra förskräckta och häpna, men slutligen tog prästen mod till sig och befallde klockaren att öppna, allt under det stötarna fortforo. Klockaren höll sig försiktigt åt sidan i det porten gick upp och i detsamma fick prästen, som stod midt framför portöppningen, en stöt i magen och så bar det af för honom gränsle, men bakfram,

öfver ett stort svart djup, öfver grafvar och kullar rundt kring kyrkogården. Prästen, alldeles vettskrämd, skrek: »Kära klockarfar, hälsa mor och barn och säg att fan tog mig!» Slutligen hamnade han mellan ett par grafvar. Det var Hjälleskates svarta stallgumse som kommit in i kyrkan, hvilken om förmiddagarne stod öppen och så råkat bli instängd. Han längtade efter sin frihet och gjorde med hornen anlopp mot prästen för att komma ut.

* *

År 1810 brann Hjälleskate ned och därefter flyttade familjen Roos till Stockholm, där den bosatte sig i eget hus i Hornskroken, där den framlefde många år, lyckliga, dock alltid saknande sitt gamla hem i Värmland. Ryttmästar Karl Adam Roos af Hjärmsäter afled 1826, alltid förblifvande en gammal gustavian.

En artist-turné.

Det var sommaren 1884. Vintersäsongen vid Nya teatern närmade sig sitt slut. Spelterminen hade icke gått särdeles bra i ekonomiskt afseende och därför voro humören tämligen dystra. Ej underligt, att man kände det som en frisk fläkt, när skådespelaren William Engelbrecht och hans fru Anna Lisa föreslogo en del af kamraterna att företaga en turné till det vackra Norrland och därifrån in i Norge. Förslaget mottogs enhälligt. Bland sujetterna voro den talangfulla skådespelerskan fru Louise Fahlman, fröken Beate Lundqvist, fru och herr Collin, samt hrr Gründer, Hellander och den då ännu friske och oförbrännelige Ludvig Fristedt. På repertoaren arbetades flitigt och uppsättningen af pjäserna lofvade att blifva särdeles briljant. Man skulle gifva »Hertig Job», »Fromont och Risler», »Axel och Valborg» samt dessutom en del småpjäser af Nya teaterns repertoar.

Vi afreste från Stockholm den 2 juni, under en förfärlig värme; det var ett riktigt litet h—te i de kvafva kupéerna. Själfve den magre Fristedt höll på att alldeles rinna ifrån oss. Vårt första mål var Gefle. Där gafs första spektaklet den 3 juni och den korta sejouren artade sig bra. Vi uppförde »Axel och Valborg» under stort bifall, och i det hela gingo äfven de öfriga styckena med god framgång. Emellan arbetet fästades värre och spelades käglor, — det blef sedermera ett bruk när vi kommo till en stad, att som första fråga framställa den, »hvar är kägelbanan?» Detta isynnerhet af fru Anna Lisa, hvars passion kägelspelet var, troligen en reminiscens från hennes barndomsdagar, då hon med föräldrarne fick deltaga i kägelspelen på Ulriksdal, vid den glade Karl XV:s hof, hvarvid ofta nog den goda drottning Lovisa förde protokollet och glädjen rådde i den nu så tysta parken.

Efter en mindre lyckad sejour i det fula, nedrökta Falun, ställdes kosan norrut. Många af oss hade förut ej sett Norrland, och dess naturscenerier gjorde på oss ett djupt intryck. De hänförande landskapstaflorna, de brusande älfvarna som förde med sig timmerstockar, hvilka togo sig ut som en knippa utkastade jättetändstickor i forsens virflar — allt detta aflockade oss utrop af förtjusning, där vi stodo med näsorna tryckta mot kupéfönstren. Ett stycke gick färden genom en brinnande skog

den tropiska hettan hade nämligen vållat skogseld — och det var intressant att se huru de små lågorna slickade de höga stammarna. Men snart var det skådespelet slut. Hvad är det för ett hvitt segel som höjer sig där borta i solen? Ah, det är Åreskutan! Den nya tidens parnass. Snart rulla vi in i den lilla förtjusande staden Östersund, där den ligger vid Storsjöns strand.

— Hvar är kâgelbanan? — frågade Beate Lundqvist denna gång. Hon hade också blifvit smittad af entusiasmen för de rullande kloten. — Snart äro vi på kâgelbanan och i fullt arbete. Fristedt, allas resemarskalk, får sköta om sakerna och hela attiraljen, och han förstår den konsten. Med dundrande stämman som Napoleon vid Austerlitz och med rullande ögon kommenderar han sitt folk, så att de trodde att själfva hin kommit till sta'n.

Om spektaklerna skola vi ej tala. De gingo ganska bra och publik och kritik voro belåtna. Så reste vi själfva midsommarafton till Trondhjem och roade oss med att vid Storlien kasta snöboll. Det gamla minnesrika Nidaros med sin härliga Kristkyrka, där jag vandrade hvarje dag och beundrade det storartade byggnadsverket, där hvarje pelare talade till skönhets-sinnet!

Men hvilken värme vi hade! Vi annonserade spektakler, men ingen människa infann sig. Engelbrecht, som stod för rusthållet, blef allt

mörkare i hågen. Pängar fanns icke längre och ingen människa kände man. Emellertid voro vi ju glada artister och togo saken tämligen lätt. I stadens närhet låg ett litet Tivoli och där uppträdde en herr Cetti såsom trollkarl och eldslukare. Trollkarlen inbjöd oss att åse hans prestationer och vi gingo, men sedan höllo vi på att aldrig blifva af med karlen. Den som han synnerligen slog an på var vår vän Fristedt, som nödvändigt ville lära sig hans konster. Fristedt försökte sig till och med på att lära sig äta eld; han rullade förfärligt med ögonen och höll på att sätta eld på hela sin stora peruk, men allt hvad han ernådde, var några brännblåsor på läppar och tunga. Den mångsidige konstmakaren är samma herr Cetti, som sedan slagit sig på luftsegling, fastän hans uppstigningar torkat in, eller rättare öfvertagits af andra.

Emellertid, där sitta vi modstulna och samtala. Hur skola vi komma hem till vårt land igen? Det såg allt mörkare ut. Då hördes en dag en stark kanonad ute på fjärden. Det var en dansk fregatt, ett skolfartyg med kadetter, som anländt. Engelbrecht, som hade goda idéer, skyndade att gå ombord och inbjöd befäl och alla kadetterna, samt permitteradt manskap att åse »Axel och Valborg». Anbudet antogs tacksamt, hvarefter stora affischer uppklistrades öfverallt i staden, tillkännagifvande det för alla flickor intressanta fallet, »att de danska officerarna och kadetterna skulle komma att öfvervara

spektaklet», och det tog skruf — fullt hus — och de arma artisterna voro räddade, tack vare danska marinen. Dagen därpå vände vi våra norska bröder ryggen och det utan den ringaste saknad. Efter en afstickare till Sundsvall foro vi till Stockholm med den vackra Nordstjärnan, hälsande den sköna synderskan med jubel och kännande oss vara mera äkta stockholmare än före bortresan, en känsla, som jag tänker en hvar har efter att en tid ha flackat omkring i våra småstäder eller rest i det kärfva Norge.

Riddarholmskyrkan.

I morgonens strålande guldglans, i aftonens purprade skimmer anlända år efter år, så länge den korta nordiska sommaren varar, ja äfven sedan den första vackra hösten spridt gulnade blad kring gator och torg, tusentals främlingar från när och fjärran för att beundra Mälardrottningens skönhet, där hon ligger inramad mellan glittrande vatten, och färgskiftande skogshöjder. Och främlingarna, som komma, äro icke blott från våra egna aflägsnare bygder, utan äfven långt från södern och det stora landet väster om Atlanten, för att se de rika framsteg, civilisation och industri förunnat åt vårt idoga och vakna folk, men icke så få styra också kosan hit för att lyssna till de sånger och sägner, våra stora minnesmärken hviska om. Så kunna vi då för en gång följa med den intresserade turistskara, som styr stegen förbi vårt gamla

riddarhus och vidare åt Riddarholmen, öfverallt omgifven af de gamla grånade adelspalatsen från vår storhetstid. Men främst bland alla byggnader där tilldrager sig ovedersägligen Sveriges Pantheon, konungarnas och hjältarnas grafvar, uppmärksamheten. Låtom oss träda därin stilla, vördnadsfullt, med blottade hufvuden under den urgamla gråmunkekyrkans låga och tryckta hvalf. Vi vandra bland idel stora, heliga minnen och från pelarnes och fönsterhvalfvens krön vaja halfmultnade segerfanor och relikier, hvilka tala sitt tysta, men mäktiga språk. Och själfva golfvet vi trampa, består af idel nötta grafstenar, täckande benen af män från långt försvunna tider. Men för den ytliga betraktaren fästes uppmärksamheten naturligtvis främst vid kungagrifterna och vid stoftet som förvaras i de blankslipade marmorsarkofagerna samt vid de gyllne kistorna, hvilka stå uppställda i de matt upplysta kryptorna.

Till vänster från altaret hafva vi sålunda Gustavianska grafkoret, hvarest ögat främst fångslas af troshjältens, den store Gustaf Adolfs hvilorum, där han sofver, omgifven af segerfanor från Breitenfelds och Lützens slagfält. Midt emot hafva vi det stolta Karolinska, med Kung Karl XII, där han hvilar under den gyllene lejonhuden, under det att fadern, den store rikshushållaren, och farfadern, den snillrike politiske stordrömmaren, slumra i kryptan därunder. Vår egen tids kungaätt har fått sitt hviloläger

snedt emot, bredvid det Gustavianska koret. Ofvan hvalfvet hvilar stamfadern själf efter sin bragdrika och märkliga lefnadssaga. Att dödens skördar inom ätten varit rika se vi af mängden af purpur- och guldfransade kistor, hvilka här gömmas nere i hvalfvet under täcken af rosor och sommarens sköna blomster. Stum vandrar man här under det stolta sagobilder draga förbi själens öga och man tycker sig ännu förnimma det ekoliknande ljudet af trummors hvirflar och trumpeters smattrande från de slagfält, historien skildrat i glänsande drag.

Men hjältesagorna äro slut, här är allt blott stoft, det är endast minnet som lefver, väckande och manande för nya tidens barn.

Bland de minnen från Riddarholmskyrkan, hvarom jag själf har en erinring, finnas några, som jag här vill skildra.

År 1859 hade vår store häfdatecknare Anders Fryxell hos konung Carl XV hemställt om öppnandet af Carl XII kista för att i historiens intresse söka utröna, huruvida det dödande skottet afskjutits från fästningen eller af en lömsk mördarehand. Carl XV, själf varm beundrare af hjältekonungens minne, biföll gärna denna begäran och dagen för undersökningen utsattes till den 31 augusti 1859.

Att närvara vid den högtidliga handlingen kallades excellensen Louis de Geer, statsrådet Gripenstedt, utrikesministern grefve Manderström, riksmarskalken grefve Löwenhielm, riks-

antiquarien Hildebrand samt professorerna Anders Retzius, Vincent Lundberg m. fl. läkare och vetenskapsmän. Själftva öppnandet af kistan skulle verkställas af några af slottets betjäning och handverkare.

Jag, som genom en af de förstnämnda lyckades komma in på en undanskymd plats, njöt naturligtvis med en tolfårings fröjd af att få vara med om en så ovanlig händelse. Alla voro upptagna af den viktiga handlingen och när kistlocken voro aflyftade passade en af betjäningen på och upplyfte mig, så att jag på afstånd fick kasta en blick på hjältekonungens stoft. Han låg där med ansiktet gult som pergament, med en djärf profil, munnen något halföppen och med vissnad lager virad kring den stolta pannan. Min »upphøjelse» varade dock endast några ögonblick, sedan nedsattes jag åter och doldes bakom betjäningen. Allt hvad jag hörde var blott en sakta, men liflig diskussion mellan de höge och lärde herrarna, huruvida ett lönnmord eller olycksskott förelåge, något som jag för min del än i dag förmodar att herrar vetenskapsmän och historici stå lika tveksamma om. Sedan protokollet undertecknats af de förnämsta af de närvarande och till sist en lock af den döde hjältens hår blifvit afklippt *) återställdes kistan i sitt ursprungliga

*) Locken förvaras i Nationalmusei historiska samlingar.

skick. Alla aflägsnade sig tysta och högtidliga ur kyrkan, men resultatet föranledde sedermera en ytterst intressant debatt inom svenska läkarsällskapet.

Så minnes jag en tidig höstmorgon år 1884. Det var i dagningen som en kronoångare sakta nalkades Riddarholmshamnen och lade till nedanför Gymnasiegränden, där den mottogs af Sveriges kronprins, Gustaf, riksmarskalken grefve Sparre samt några flere, tillhörande hofvet, alla civilklädda. Sedan landgången lagts ut, buro flottans matrosar i land trenne mörka kistor, hvaraf den sista syntes innehålla ett barns stoft. Tåget skred sakta fram i arla morgonljusning uppför gränden och vidare in genom södra kyrkoporten, där det mystiska liktåget möttes af pastor primarius Fehr. Sakta buro matroserna sina bördor vidare genom templet och stannade först vid gustavianska grafkoret i hvilket de nedburo kistorna, som placerades strax till höger på för dem iordningställda katafalker. Pastor primarius höjde sin malmrika stämma och hälsade i milda och hjärtevarma ord Vasaättlingarna åter till fädernejorden efter 75-årig landsflykt och vigde deras hemförda stoft till evig frid i fädernas griftehvalf.

Jag behöfver väl icke nämna att det var Gustaf IV Adolfs, prinsens af Vasa och dennes lille sons lik, som på kronprinsessan Victorias hemställan och med konung Oscars frisinnade

tillstädjan på så sätt återbördades till stamförvandternas hvilorum.

Men ingen skald strängade vid detta tillfälle sin lyra för att med milda ackorder hälsa den landsflyktige Vasadrottens hemkomst i half-ljus morgon. Ämnet hade dock varit lämpligt, men alla lyrans strängar hade visst vid det tillfället blifvit rostiga.

Till sist minnes jag en solig eftermiddag sommaren 1888, då världskongressen af K. F. U. M. under sin vistelse här samlades i Tyska kyrkan för att efter luthersk gudstjenst tåga hän till Riddarholmskyrkan för att hylla den store troshjältens, som stupade vid Lützen, stoft. Det långa tåget, bestående mest af grånade män, skred sakta in under tempelhvalfven. I spetsen syntes kongressens president grefve Stromberg och vid hans sida tyska kyrkans herde pastor Kaiser. Gustavianska grafkoret fylldes till sista plats af främlingarna från Tysklands flesta trakter. Hufvudena blottades och kyrkoherde Kaiser höll ett anslående tal, hvori han tackade Gustaf den stores minne för den trosfrihet, som nu under århundraden härskat i hans fädernesland. Härpå framträdde grefve Stromberg, knäföll vid sarkofagen och nedlade vid dess fot en jättekrans af lager med band i de tyska färgerna, med ett vördnadsfullt tack från alla Tysklands protestanter. Till sist dånade under hvalfven Luthers härliga psalm »Vår Gud är oss en väldig borg», hvarpå alla aflägsnade sig stilla

och högtidligt i den höga stämning besöket medfört.

Åh ja — stämning gifves åt litet hvar vid ett besök bland grifterna i det gamla templet.

Från mitt kaféfönster.

Som jag är en gammal tungus, som har sina krämpor och sällan kommer ut i det stora, brusande världslifvet, så får jag nöja mig med att betrakta det lilla hvardagslifvet genom en glastruta på mitt stamlokus, emellan det jag studerar avisorna. Men det kan vara intressant nog på vårsidan, när lifvet vaknar upp på nytt och solen glittrar så fagert och väcker till lif alla domnade krafter efter den långa vintersömnen.

Mitt lilla trefliga fönster ligger på Östermalm vid Storgatan midt emot kyrkan och här glider lifvet förbi i en rad af växlingar, allt från dess hoppfulla början, från jublets guldålder, från kärlekens doftande rosentid till vandringsens slut, då den trötte gamlingen ej har mera kvar att erhålla än ett par skoflar mull

på kistan och några minnesord och kanske några tårar af saknad.

Redan tidigt på morgonen börjar defileringen. Det är en rad af unga kvinnor som med sakta steg inträda genom templets öppnade dörrar. Det är mest kvinnor ur de fattigare klasserna och hvar och en bär i sin famn en liten kär och för dem dyrbar börda, en kärleks-pant, som här skall undfå det kristna dopet och upptagas i församlingen. Detta sker i sakristian och presten affärdar den lagstadgade handlingen på enklaste vis under det den lille världsborgaren högljudt ger sitt missnöje tillkänna. Om dess framtida öden bekymrar sig för närvarande ingen, med undantag kanske af modern. Hvad månade en gång blifva af detta okända barn? Kanhända skall det försvinna i hvirfveln och sjunka till stoft sedan det druckit sig äckligt mätt ur lastens brunnar, eller kanske det skall väckas till ett solrikt lif ur sin lilla puppa och som en praktfull fjäril på lätta vingar sväfva mot ljuset och äras af världen, göra sitt fosterland gagn och själf vinna ära och namn. Ja, det ligger allt i nornornas sköte.

Men dagen skrider och solen står i zenit. Dess strålar glittra och värma i den tjusande vårmiddagen. Kyrkportarna öppnas på nytt och in strömmar en ungdomlig skara, unga jungfrur och ynglingar, iklädda högtidsdräkter och smyckade med majblomster. Det är årets nattvardsungdom som nu har storförhör. Det är

ju för mången också en märkesdag, detta att från barn träda ut i lifvet, som ler mot dem med alla sina lockande fröjder och njutningar och glada löften och där de mottagas af de stora människorna med så mycken välvilja — och få börja kampen mot egoismen och småsinnet. Men, mod endast, ni äro unga, starka, och hoppet ler lika klart på er himmel, liksom solen på sin.

Och den unga skaran strömmar åter ut, följd af anhöriga och vänner, och rosiga kinder och klara ögon bidra att gifva en vacker bild åt taflan.

Så är det en middag. Templets inre är smyckadt, altaret prydt med rika växter. Det är en hymens fest, som skall firas, två hjärtan, som här skola aflägga sitt löfte. Det är en jublets, den blomstersmyckade sällhetens kanhända korta stund i lifvet, då allting sjunger inom människan och allting ter sig i solglans. Vagnarna rulla fram. Det är bröllopgäster ur societeten, som samlas i lysande, eleganta toaletter och uniformer, och å ömse sidor tränges det skådelystna folket för att se på ståten. Så komma tärnor och marskalkar och slutligen den lycklige brudgummen, en ståtlig gardesofficer. Till sist anländer bruden, klädd i hvitt. Hon är ung, skön och blek. Det är också en viktig stund. Går hon mot lyckan och sällheten... är det kärleken... eller något annat, som bestämt hennes val? Det vet ej iakttagaren, och

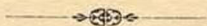
anar det ej — det får framtiden säga. Därinne i kyrkan brusar orgeln, bröllopsmarschen ur Midsommarnattsdrömmen sänder ut sina glada toner, vigseln är förbi och den glänsande skaran beger sig till bröllopsmiddagen för att sedan vid tåget säga farväl åt de nygifta, hvilka ila mot södern på sin weddingtrip. Och så är skådespelet slut och blott sista akten eller epilogen till det lilla lifsdramat återstår.

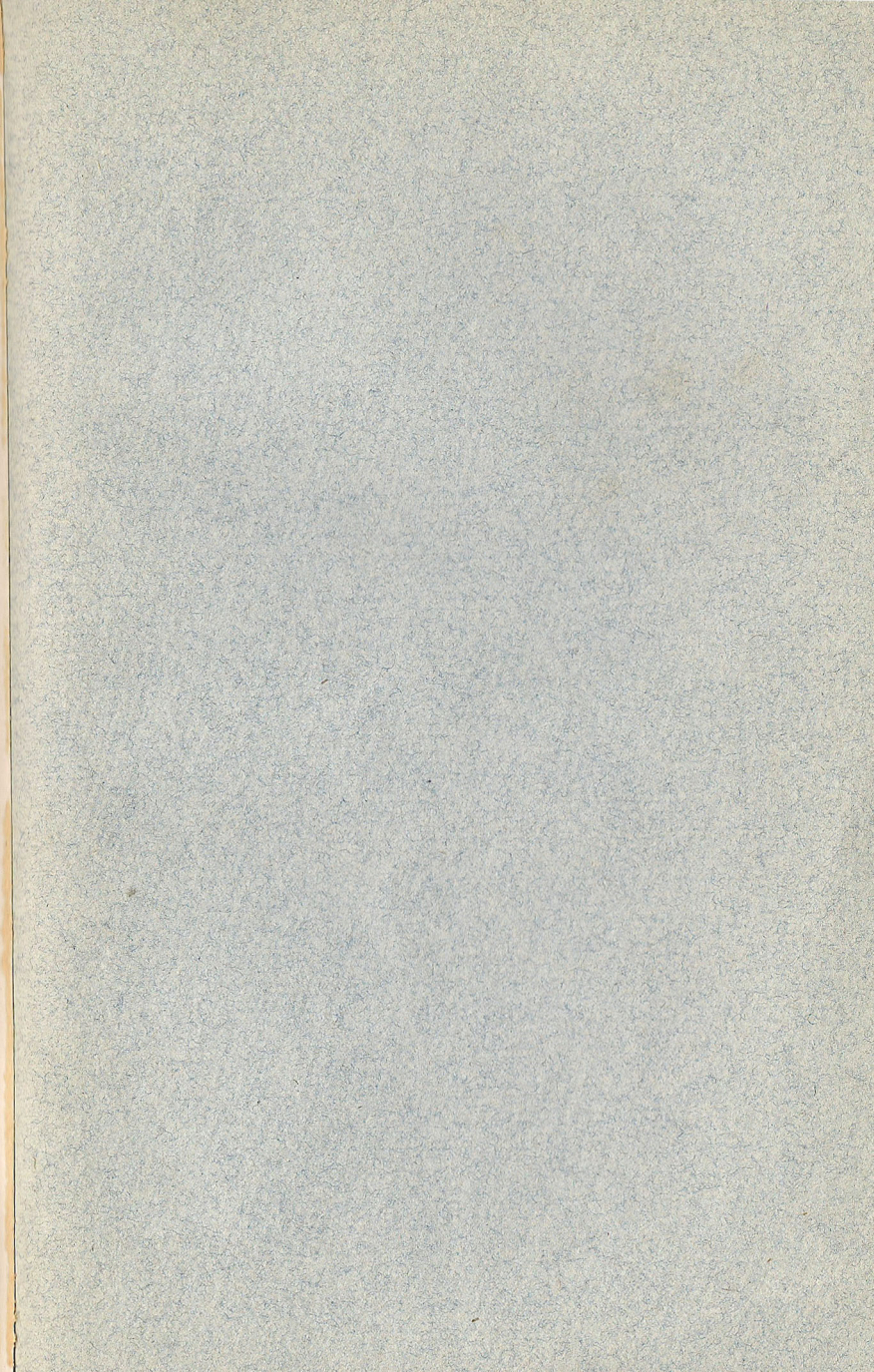
Klockorna klinga så doft, en mjuk, doftande matta af hackadt granris ligger utbredd från kyrkan ända till gatan. Äfven nu äro skådelystna samlade för att åse den »sista sortien», och alltjämt ringa klockorna sina klagande ljud. Sakta nalkas det långa tåget med likvagnen i spetsen. Den blomsterhöljda kistan bäres in och sättes på katafalken. I koret placera sig de sörjande och öfriga begrafningsgäster, kyrkan fylles och orgeln brusar. Presten talar — om hvad? Kanske smickrar han och kanhända mycket skulle kunna korrigeras — men det hela utmynnar säkert i att den trötte fått hvila efter lifvets kamp och nu gått till den värld, där ingen oro är — och så är saken all.

Så föres kistan ut till den stora staden där bortom Norrtull, som ständigt växer och växer, och där det stundligen är inflyttning af nya innevånare, och där det råder stillhet och blommor dofta och fåglarna kvittra öfver grafvar och kors.

Ja, så där kan man se en flik af det säll-

samma lifvet från mitt lilla fönster på Östermalm. Dag ut och dag in samma brokiga kalejdoskop; taflorna växla ibland något i det yttre, men innehållet är dock detsamma.

10-